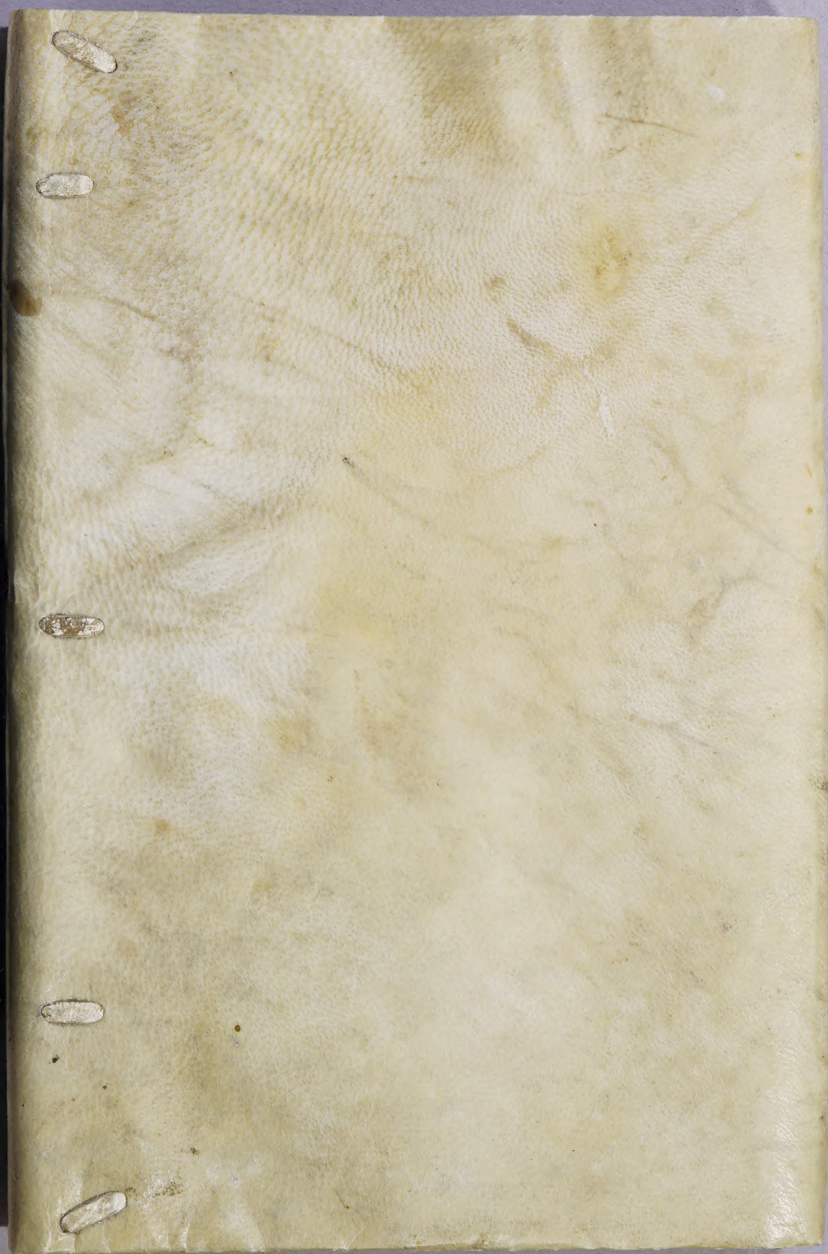
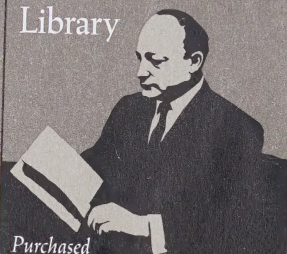

The
John Carter Brown
Library
Purchased
with the assistance of the
MAURY A. BROMSEN
ACQUISITIONS FUND

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA,

Hispanico sermone descripta à D. NICOLAO MONARDIS, Hispalensi Medico;

Latio deinde donata, & annotationibus, iconibúsque affabrè depictis illustrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

ALTERA EDITIO.

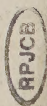
ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXIX.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hispan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum est, ne quis ante quadriennium citra Christophori Plantini voluntatem, librum* De Simplicibus medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vsus est, &c. *imprimat, aut alibi impressum importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines; qui secus faxit, confiscatione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipso diplomate.*

Subsig.

I. de Witte.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA.

Copal & Anime.

VO *resinarum genera multum similia ex Hispania noua adferuntur, quorum vnum* Copal *vocatur, alterum* Anime.

COPAL *resina est admodum candida, & lucida, & transparens, magnis fragmentis, Diacitri valde transparentis haud dissimilibus, satis odorata, sed non perinde vt Anime. Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, eámque ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu, adeò, vt cùm Hispani nostri primùm eò appellerent, huiusmodi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur.* Copal.

VTILIS *est ad frigidos capitis morbos, & Thuris, aut Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.*

ANIME *arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thuris colorem nonnihil vergens, verùm Copali magis oleaginosa. Defertur granis Thuris, sed crassioribus, quæ confracta luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratissimi ac suauissimi est odoris, & prunis imposita, facilè consumitur.* Anime.

DIFFERT *ab Anime Orientali, quòd neque tam candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis fragmentis adfertur transparentibus,* * *ita vt nonnulli Charabe seu Succini speciem esse suspicati sint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo sphærulæ precariæ tornantur, cùm nihil sit minus: nam Charabe Bitumen est, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruuntur,* Anime oriẽtale. Ambarum colliquatũ. Charabe, & eius natales.

 vtpotè

vtpote quod è fontibus in ipso mari manat, Bituminis modo, atque aëri expositum, statim cogitur & densatur, vt coniicere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ in fragmentis illis conspiciuntur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini esse putarunt. Hermolaus Barbarus vir doctissimus, ait Anime Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus nascitur, & ab illius pagi nomine, Anime vocari.

Succinum non est lachryma.

Anime Americum.

NOVÆ *Hispaniæ Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, per incisionem, Thuris aut Masticis modo.*

Anime facultates.

HVIVS *vsus est in plerisque, sed capitis præsertim morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus purgationes subsequentibus, cubiculis per hiemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem volentibus, suffitis, quinetiam ipso capite, si qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.*

MISCETVR *emplastris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, flatusq́ue resoluere opus est. Thuris vicem supplet, cum in suffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplastri modo adhibitum, atque etiam ipsum ventriculum reliquásque partes neruosas, Cerati modo, tertia parte ceræ admista; atque sic gestatum diutius, & subinde renouatum, frigiditatem è quacumque corporis parte elicit. Calida est secundo gradu, humida primo.*

Xolochcopalli. Copalcahuitl.

Gomara in Mexicana Historia duo Copalis genera facit; alterum rugosum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri simile: alterum, multò præstantius, Copalcahuitl, quod plerique myrrham existimarunt. Vulnerata arbore guttatim stillat liquor albus, qui statim concrescit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat nostras annotationes in cap. 8. lib. 1. Historiæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Anime fragmento, quod aliquot vncias pendebat, donatus sum ante biennium à doctissimo Hugone Morgano Pharmacopola Londinensi.

Toçot-guebit.

Refert Fragosus, in India Occidentali arborem inueniri Toçot-guebit, id est, lignum desiderij seu exoptatum, dictam, Populo similem, summi candoris, cuius materies, ob candorem, lætorem, & splendorem, sum-

rem, ſummè expetebatur ad idola fabricanda. Sub cuius cortice naſcitur gummi ſeu Reſina, Thuri noſtro ſimilis, ſed candidior, & minoribus fragmentis, quo iſtic vtuntur, vt nos Thure.

Tacamahaca.

DEFERTVR *item ex Noua Hiſpania, aliud gummi ſeu reſinæ genus, ab Indis* Tacamahaca *vocatum, quod nomen apud Hiſpanos retinuit. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber eſt, Pæoniæ ſeminis modo.* Tacamahaca.

PLVRIMVS *huius vſus eſt apud Indos, præſertim in tumoribus omnibus: nam eos mirabiliter reſoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes.* Tacamahaca facultates.

COLORE *eſt Galbani (nec deſunt qui idem eſſe putent) vnguibus albis, vti Ammoniacum, odore graui, atque etiam ſapore, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mulieres vteri ſuffocatione laborãtes ilico liberet. Vmbilico emplaſtri modo impoſita, vterum ſuo loco retinet: atque huius vſus adeò mulieribus eſt familiaris, vt ab eis maxima ex parte abſumatur, quandoquidem efficacia experiantur eius remedia, cùm in vteri ſuffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnullæ delicatiores ambarum & moſchum addunt. Maximè vtilis eſt, ad reſoluendos & tollendos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes, emplaſtri modo adhibita: Eiuſdem eſt efficaciæ in tumoribus frigidis, quoniam eos reſoluit, maturat, & abſumit ilico. Non liqueſcit, ſed ita tenaciter ſemper adhæret, vt auferri, niſi opere abſoluto, non poſsit.*

EXPERIMENTO *comprobatum eſt, qualeſcumque defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque aurem, aut eam ad quam ſit defluxio, adpoſitam. Temporibus impoſita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; faciei partes detinet. Dolorem dentium ſedat, dentibus, etiam corruptis, impoſita: atque ſi hac dens corruptus vſtuletur,*

prohibet ne corruptio longiùs serpat. Pectori & humeris vt emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Emplastrum stomachicum.

E X *ea, styracis tertia parte, & ambari momento, fit emplastrum stomacho longè vtilißimum: siquidem eum roborat, appetitum ciet, concoctionem iuuat, & flatus discutit. Eodem modo cerebro imposita, eum roborat, & dolores aufert. Magnæ est efficaciæ, in doloribus coxendicis, & omni articulorũ morbo, præsertim si ab humoribus frigidis aut mixtis proueniant: quoniam eius resolutio adstrictionis particeps est, qua de causa mirum in modum partes roborat.*

S O L A, *iuncturarum aut neruorum vulneribus imposita, ea curat: nam statim suppurat & spasmum prohibet. ego tertiam partem ceræ admisceo, quoniam faciliùs inducitur.*

I N *summa, adeò celebris est eius vsus, vt plebs ad qualemcumque dolorem aliud remedium non norit, modò non sint inflammationes admodum calidæ: sed & in his admodum vtilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum qui supererat humorem. Calida est initio tertij gradus, multæ adstrictionis particeps, & sicca in secundo.*

Caraña.

E X *Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomẽ Dei, defertur resina colore Tacamahacæ, sed splendidior, liquidior, ac densior, lingua Indica* Caraña *dicta, quod nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamahacæ, sed grauiore. Pinguis est & oleaginosa, ideóque tenax sine multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentum nouum est, quod decem annis elapsis primùm huc illatum est.*

Caraña.

Carañæ facultates.

E A *vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore temporis spatio vires suas exerit: sic vt quos Tacamahaca non curarit, Caraña sanet. Exemplũ vidimus in eo qui ob humeri cruciatus iam multo tempore brachium mouere non poterat, tametsi Tacamahaca vsus esset: sed postquam*

postquam Caraña vti cœpit, triduo sanitati restitutus est.

MIRA *est eius vis in iuncturarum doloribus: nam imposita, facilè eos curat, modò nulla sit calidorum humorum influxio. Tumores inueteratos dissoluit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosuis neruorum & cerebri dolores valde vtilis: Vulneraq; recentia, neruorum præsertim & iuncturarum nullo alio admixto medicamento sanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimit, ad aures atque temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.*

SED *ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos est Caraña quædam purior, & Balsami modo limpida, superiore multò præstantior, vtilior, & odoratior.* Caraña purior.

Oleum Cicinum.

GELISCO *nouæ Hispaniæ prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis Hispani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cùm fructu, tum foliis simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrescente, elicitur.* Oleum ficus infernalis.

EADEM *verò ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremùm oleo innatante cochlearibus excepto. Hæc eliciendorũ oleorum ratio è seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expreßionem norint: sed etiam hoc oleum eo modo quàm expreßione facilius elicitur.* Oleorum eliciẽdorum ratio.

MAGNIS *viribus pollet istud oleum, veluti experientia, & multo eius vsu comprobatum est, cùm in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humorib. frigidis prouenientes sanat, omnes tumores dissoluit, flatusq; discutit, præsertim ventris, eamq; ob causam non modò in Anasarca vtile, sed in omnib. hydropisis generibus, si venter eo inungatur, & aliquot guttæ vino aut alio liquore cõmodo exceptæ sor-* Olei cicini facultates.

beantur; etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, si partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttulæ sumantur. Efficacius subuenit Ilei doloribus, vt experientia nos docuit. Dolores iuncturarum, modò à causa non admodum calida proueniant, tollit, humorem euacuando, si aliquot huius olei guttæ pingui iure gallinæ dissolutæ sumantur. Partes corporis contractas, si eo inungantur, curat, neruos emolliendo, & extendendo. Stomachum, vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atque ventris animalia pellit, maximè si eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinẽtur. Ad psoras & vlcera capitis manantia valet: prodest auriũ doloribus, & omnibus cutis vitiis, varosq; mulierib. plerumq; infestos illitu expurgat.

CALIDVM *est initio tertij gradus, humidũ secundo.*

RICINVS AMERICVS.

Hoc Ricini

Hoc ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt in vulgari, sed læuis & cinerei coloris. Ipsum granum siue semen vulgari simile, nigrum tamen & non maculosum vt illud, mirifica (vt aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiamsi dimidia tantùm vnius grani pars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat, & Curcas istic ab incolis vocari.

ET quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum, aliisque maritimis Bæticæ locis, Ricini plantas crassitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissimè sanè conueniebant Dioscor. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. obseruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. An verò his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, planè ignoro, cùm is qui inde fructum eum attulisset, arboris formam describere non posset, & eum siccum, qualem hîc exhibeo, dumtaxat viderim.

Bitumen.

IN *Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum manantes, veluti pix, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hispanis seruit picandis nauibus, quia pici nauali similis est, sed seuum admiscent, vt melius induci posit. Veterum* Naphtham *esse puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Posidonius refert, albæ & nigræ.* Bitumen. Naphtha.

NOS *eo Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum suffocatione liberet, naribus admotum, aut vuluæ inditum.* Bituminis facultates.

CALIDVM *est in secundo gradu, & humidum in primo.*

Ambarum.

NVNC *mittit nobis Florida noui orbis prouincia* Ambar *quod vocant* Griseum, *idque in littus eiectum inuenitur à Canaueral ad promontorium vsque D. Helenæ.* Ambar griseum.

VARIA *est circa eius originem opinio: sed verißimum est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expositum, illico densatur, vt solent pleraque, quæ* Ambar bitumen est.

ſub marinis aquis tenella & mollia ſunt, at aqua exempta, durantur, vt Corallium, Succinum.

SOLVS *Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus ſuis manare aſſerit, peßimũq; id eſſe quod à piſcibus deuoretur.*

Ambar non eſt ſperma Balenæ.

INDE *conuellitur eorum opinio, qui Balenarum ſperma eſſe aſſerunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnumquam deuorant, alimentum eſſe exiſtimantes.*

VERVM *eſt, meo tempore Balenam circa Canarias, quas fortunatas inſulas putant, captam, in qua inuentæ ſunt plus quàm quatuor Ambari libræ: poſtea tamen infinitas Balenas cum ſuis catulis interfecerunt, ſed nihil Ambari in eis inuentum eſt.*

NON *deſunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus naſcente fieri dicant, qui Aprili & Maio menſibus matureſcit, & odoratus eſt, quem decidentem vorant Balenæ, quaſi fructus in alimentum cedens, aliud quàm ſanguinem & carnem generare poßit.*

Ambari delectus.

OPTIMI *delectus eſt, vt nonnihil ad rubedinem tendat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum.*

EXCALFACIT, *reſoluit, roborat, quocumque tandem modo applicetur: nam calidi eſt temperamenti & ſicci, cum pinguedine quadam, quæ illi facultatem emolliendi tribuit.*

Ambari facultates.

VARIÆ *ſunt Ambari facultates: nam cum oleo florũ mali Arantij ſiue Aſſyrij in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & neruos, & frigidos qui infracti ſunt humores reſoluit: ad eadem efficax, emplaſtri modo cum Alypta muſcata aßiduè geſtatum.*

EIVS *ſolius, aut cum moſcho & ligno aloës permixti olfactu, cerebrum roboratur, memoria augetur, ſpiritus vigor &*

gor & cordis vires reficiuntur: ideóque in peſtis contagiis eius odor adprime vtilis eſt, nec minus his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, ſi capitis tegmina atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo ſuffiantur.

MAXIME prodeſt ſenibus, quòd illorum ſpiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & craſſos lentoſq́; humores, quibus plurimùm abundāt, extenuet, ſiue cibis indatur, ſiue veſtes ſuffiantur, ſiue cerebro cordisq́; regioni applicetur, ſiue vino, quo ſibi faciem & manus abluunt, permiſceatur.

SCOBI magnetis, galbanóque miſcetur, & emplaſtri modo mulierum vmbilico impoſitum, vterum ſuo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat: eius autem aßiduus odoratus prodeſt vteri procidentiis, ſuffocationibus verò, in Liquid-ambar diſſolutum, & xylo exceptum, vteríque ori inditum.

STERILITATI à frigidis humoribus ortæ, hac compoſitione mederi ſoleo, quæ recipit Ambari partes duas, raſuræ eboris tenuißimè tritæ vnam, pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliæ momento fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmam vnā ſingulis triduis dabuntur, & emplaſtrum vmbilico, peſſum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet. Catapotia pro ſterilibus.

EX eo, alypta moſchata, & ſtyrace fit emplaſtrum ſcuti forma, quod ſtomacho adpoſitum, eum doloribus liberat & excalfacit. Ex eadem maſſa factæ pilulæ, & mane ſumptæ, flatus diſcutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant: idem præſtat ex vino odorifero mane ſumpta hæc maſſa. Emplaſtrum ex ambaro. Catapotia alia.

TRITVM ambar & cera lutea exceptum, cordis regioni vtilißimè imponitur, ad ſedandos dolores à flatibus aut alia quauis cauſa (modò calida non ſit) prouenientes.

EADEM ratione qua ſenibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis, ſi eo aut eius mixtura

ſuffiantur,

suffiantur, aut cerebrum, totáque spina eo inungantur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos et cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, siquidem eos excitat, & si aßiduè id odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.

Ambar inebriat.

ILLVD *admiratione dignum, quod Simeon Sethi scribit. Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriū ferri; si verò initiatur vino, maximè inebriare.*

Liquid-ambar & eius oleum.

RESINA *quam* Liquid-ambar, *& oleosum quiddam, quod oleum de* Liquid-ambar, *vocamus, ad nos ex Hispania noua adferuntur, vtrumque odoratißimum, præsertim oleum, quod delicatioris & suauioris est odoris.*

Liquid-ambar.

Ocoçol.

EST *verò Liquid-ambar resina collecta per incisionem ex arboribus vastæ magnitudinis, pulchris & ramosis, cuius folia hederaceis similia sunt, Ococol Indi vocāt, cortice crasso, cinereo, qui incisus aut vulneratus crassum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris causa admiscetur, vt scilicet suauius & diutius spiret in suffitibus.*

VBI *nascuntur eiusmodi arbores, fragrantißimus est aëris odor, adeò vt Hispani primum eò appellentes, istic aromata nasci, atque adeò eas aromatiferas esse arbores existimarent.*

TANTA *quantitate in Hispaniam infertur Liquidambar, vt mercium vicem suppleat, vtribus & doliis eo impletis: eo etenim hic vtimur in suffitibus, odoramētis, pastillis, Styracis liquidæ loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus est, vt celari, etiam suffitibus nō additum, non poßit, & totas ædes, si eius sit copia, atque adeò plateas suo odore impleat.*

Liquid-ambar facultates.

PLVRIMVS *in medicina eius vsus est: nam calfacit, roborat, resoluit, & anodinum est. Cerebrum, per se illitum, aut*

tum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq; dolores à causa frigida, vt emplastrum impositum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, stomachicè modo adhibitum: etenim ipsum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.

CVM *Styracis, Ambari, & Moschi momento mixtum emplastri consistentia, & scuti forma super alutam extensum, omnibus prædictis morbis maximè prodest, eiusq; emplastri ob insignes facultates in hac vrbe laus est. Calidum in fine secundi gradus, humidum in primo.*

EX *eo recèns collecto, & eo loco posito, vt per se tenuior eius substantia stillare poßit, oleum quod de* Liquid-ambar *nuncupant, elicitur, multo perfectißimum, eoq; longè suauius. Sunt qui expreßione etiam eliciant, vt maiorem quãtitatem colligant, nam chirothecis imbuendis plurimum absumitur.* Oleum de Liquid-ambar.

VTILE *est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calfacit, resoluit, et omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, obstructionibus prodest, mensesq; prouocat. Calidum ferè in tertio excessu.* Eius facultates.

SCIENDVM *tamen est, plerosque hoc ex India inferre non perinde bonum, quoniam è ramis eius arboris comminutis et coctis, pinguedinem innatantem colligũt, vendúntque pro legitimo.*

EIVS *arboris pampini & summitates in fasciculos collecti vestibus & stragulis, ab Indis inseruntur, odoris gratia, in eúmque vsum Hispanis etiam vendunt.*

Balsamum.

LAVDATISSIMVS *ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus,* Balsamum, *ad veri Balsami (quod in Aegypto nascebatur) immitationem, nuncupatur, in Hispania noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia vrti-* Balsamum.

folia vrticæ similia, ferrata & tenuia sunt, Indi Xilo [Gomara Zilo] vocant.

Balsami extrahendi duplex ratio. Prior.

FIT *autem duobus modis. Vno, multis incisuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat, tenax, subalbidus, excellentissimus & perfectissimus, sed adeò pauca quantitate, vt ad nos non inferatur: Altero,* Altera. *Indis admodum familiari, in eliciendis succis ex quauis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minutim concisos, in lebetem amplissimum iniiciunt, multa desuper adfusa aqua: bulliunt omnia & feruent quantum satis esse putant, igne sublato frigescere sinunt, & conchyliis oleum supernatans colligunt. Id verò est, quod in has regiones inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris suauissimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut fictilibus vitratis asseruatur, aliam omnem materiem penetrans.*

IN *medicina huius vsus receptus est, non nuperrimè, sed statim eo ferè tempore quo Hispania noua nobis patefacta est: nam cùm Hispani Indos sua vulnera hoc succo glutinare animaduerterent, illos statim imitari cœperunt.*

Balsami æstimatio.

CVM *primùm in Hispaniam illatum est, ob eius insignes facultates magna fuit, vt decet, æstimatione: eius vncia nunc viginti, nunc decem ducatis æstimabatur; at nunc temporis eius libra non pluris quàm tribus aut quatuor ducatis æstimari solet. Romam primùm delatum, eius vncia centum ducatis veniit: postea, tanta eius quantitate illata, vilescere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt solet in rerum abundantia siue raritate plerumque contingere. Nam cùm magno veniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: postquam verò eius imminutum est pretium, non æstimatur, cùm tamen idem Balsamum sit quod fuit cùm centum ducatis vncia venderetur.*

ET *sanè, licet nihil aliud nobis intulissent Indiæ, quàm*

hoc mira-

hoc mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis inuestigãdis non inutilis existimandus est: etenim iam multis annis periit id Balsamum quod in Aegypto nasci solebat, nec vsquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. eius loco Balsamum nouæ Hispaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non est Aegyptiaco, si mirabiles eius effectus & vtilitates consideremus.

TRIFARIAM *verò in medicum vsum recipitur: nam aut interius assumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiscetur.* Balsami triplex vsus.

INTVS *assumptum mane ieiuno ventriculo, asthmaticis vtile est, & vesicæ doloribus: menses etiam ciet, vt & pessi modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttulæ vino aut aqua rosacea in cochleari exceptæ & diluculo sensim in guttur instillatæ, sic vt linguam non contingant (nam Balsami sapor diutius in ore hærens forsitan nauseam etiam moueret) veteres stomachi dolores finiunt, eúmque roborant, colorémque commendant & anhelitum. Iocinori prodest, obstructiones aperit, atque iuuentam conseruat. Magnæ existimationis vir mihi probè notus, ab eius vsu nullos dolores sensit, & tametsi senex, tam validus est, vt iuuenis videatur. Phthisicos leuat, & sterilium vterum expurgat, pessi modo adhibitum.* Interius assumptum.

FORIS, *calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenientes tollit, præsertim si linteum Balsamo delibutum adponatur. Tumores œdematodes discutit & absumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet, omnémque humorem noxium absumẽdo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte quæ paralysi tentata est, inunctis: eadem ratione, ad omnes neruorum morbos & contractiones vtile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obstructionibusq; liberat, sicuti* Foris additum.

rat, ſicuti & Lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non ventriculi dolores à cauſa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impoſitum ſedat: idem præſtat pani calido inditum, ſicq́; adpoſitum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præſertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem reſiduum diſcutiat.

Cheirurgicis medicamentis inditum.

CHEIRVRGICIS remediis inditum, valdè vtile eſt: & quia moleſtum eſſet omnia enumerare, eius iudicio ea relinquo, qui eo vtetur, vt id ſcilicet aliis medicamentis commiſceat, quæ ad rem vtilia eſſe iudicabit. Vulgare ſanè admodum eſt eo in recentibus vulneribus vti; nam ſtatim ea ſine ſuppuratione glutinat, quinetiam in iis vtile, vbi contuſio adglutinationem impedit; quòd ſtatim digerat, & reliqua præſtet quæ ad vulneris vſque glutinationem neceſſaria ſunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia cenſeri poſſit: eáque de cauſa paucæ ſunt in hac vrbe ædes, in quibus non ſeruetur Balſamum. Neruorum, iuncturarúmque vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemq́; prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæſum ſit: ſic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò ſint ſimplicia. Antiqua vulnera, per ſe, aut cum alio vnguento impoſitum, mundificat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, ſpina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxyſmum, & illico quinque aut ſex guttis eius in vino ſumptis modo prædicto, horrores diſcutiuntur, ſi ter aut quater id remedium repetatur.

GVSTV eſt acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adſtrictionis particeps eſſe, calidum & ſiccum in ſecundo gradu.

Balſamum putius.

NVNC ex noui orbis continenti magna quantitate inferri cœpit Balſamum per inciſionem extractum ex arboribus iis ſimilibus quæ in noua Hiſpania naſcuntur, vbi

Balſamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vaſtæ magnitudinis, et ad radicem vſque ramoſæ, duplici ſeptæ cortice, altero craſſo Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem eſt ſpacio, inciſione Balſamum educitur, alba limpidiſsimáque lacryma ſuauiſsimi odoris, qui inſignes eius facultates ſtatim prodit. Et certum eſt eius guttulam potiorem eſſe, alterius quod decoctione extrahitur libra, tametſi miraculoſos eius viderimus effectus. Balſami arboris hiſtoria.

HVIVS *fructus (qui penes me eſt) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut piſi grano maior non eſt, amari guſtus aliquantulum, incluſus extrema ſiliqua anguſta, digitum longa, alba, & tenui. Eo fructu ſeſe ſuffiunt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.* Balſami fructus.

Reſina abiegna.

IBIDEM *etiam colligitur liquor ſiue reſina, quam abiegnam vocāt, ex arboribus ſpuriis, quæ neque Pinus, neque Cupreſsi dici poſſunt, ſed Pino altioribus, & Cupreſsi modo rectis. In harum arborum cacumine veſiculæ quædam enaſcuntur nunc magnæ, nūc paruæ, quibus confractis guttatim ſtillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, ſed tanto labore & moleſtia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem ſingulis diebus cogant.* Reſina Balſami facultatibus prædita.

EIVS *vſus eſt in omnibus ad quæ Balſamum conuenit: ſiquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progenitos mitigat. Vtilis item eſt ſtomachi vitiis ab humore frigido aut flatibus, ſumpta ex modico vino albo, vt in Balſamo edocuimus.*

Reſina Carthaginenſis.

NVNC *etiam nobis mittit Carthago noui orbis prouincia reſinam quandam puriſsimam & odoratiſsimam, abiegna aut Terebinthina Veneta multò præſtantiorem, iiſdem facultatibus ſeu maioribus præditam, quàm ſit ſele-* Reſina Carthaginenſis, & eius facultates.

ctissima Terebinthina. Experientia docuit, vtiliter iniici neruorum, articulorum, pedúmque vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, ea elota & præparata matronæ sibi faciem oblinunt.

Tabaco.

PLANTA Tabaco antiquitùs in vsu fuit Indis, Hispaniæ præsertim nouæ accolis, ad vulnera curanda. Paucos ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multo celebrior est ob facultates, quàm propter elegantiam,

Picielt. Tabaco. NOMEN legitimum apud Indos est Picielt: nam Tabaco nomẽ ab Hispanis illi inditum, ab insula quadam eius nominis, vbi frequentissima nascitur.

Tabaco historia. MAGNA altitudine assurgit, & interdum malum Assyriam, quam Limonem vocăt, æquat, caule recto, multis prægrandibus ramis brachiato: folio mali Assyriæ ferè, sed ampliore, veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirsuto, vti tota planta est. Florem fert in summis ramis Campanulæ modo, cădidum, medio purpurascentem, quo decidente succedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur semen valde exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est & multifida, & lignosa, intus crocea & amara, quæ facilè cortice suo delibratur: non intelleximus tamen aliqua facultate præditam esse.

Tabaco natales. NASCITVR plerisque Indiæ locis, humidis præsertim & vmbrosis, & exculto leuiq́; solo. Seritur omni tempore: cùm verò prodiit, à frigore præseruanda est, & secundum parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto anno viret, Citriorum modo.

FOLIORVM dumtaxat est vsus (tametsi eorum defectu quidam semine vtantur) eaq́; vt asseruari possint, filo traiecta in vmbra suspenduntur & siccantur; deinde iis, aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.

CALI-

CALIDA & sicca est in secundo gradu: itaque calfacit, resoluit, mundificat & aliquantulum adstringit, vt ex sequentibus facultatibus iudicare licebit.

FOLIA huius plantæ calefacta & imposita, præsens in Cephalæa & Hemicrania sunt remedium, si morbus ex causa frigida aut flatibus ortus sit: sæpius verò sunt repetenda donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali arantij prius inungant. Idem remedium rigidis ceruicibus siue Tetano vtile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis. Tabaco facultates variæ.

DOLORES dentium à causa frigida non modò finit, dente prius deterso aliquo linteo eius succo delibuto, & pilula ex eius folio confecta denti indita, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.

PECTORIS vitiis, tussi veteri, asthmati, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia sunt. Serapiũ ex sacchard & foliorum eius decocto paratum, paucaq; quantitate sumptum, putres humores pectoris eiicit. Asthmaticis interdum fumus eorum ore exceptus opitulatur: sed necessarias euacuationes præcedere opus est, si mora ferri possit. Serapium ex Tabaco.

SVB cineribus calefacta folia, & sordida non excussis cineribus, calidaq; sæpius imposita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio sunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Ventriculi & Lienis obstructionibus folia pauxillo aceto intrita, diuq; illita vtilia sunt; quibus deinde folia calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calente intinctus, superimponuntur. Foliorum defectu, puluis communi vnguento obstructiones aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta diu inungitur.

INDICÆ mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus; nam ventre Cruditatibus ventriculi.

inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis altero ventriculi regioni, altero tergori quà ventriculum spectat, positis, eas cõcoquunt, & aluum emolliunt, si quoties opus erit renouentur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum succus cum saccharo coctus, & depuratus, pauca quantitate sumptus: vmbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clystere eluendus.

Nephritidi.

NEPHRITICIS *doloribus, folia sub cineribus, vt antè calefacta, & quàm calidè fieri potest adposita, magnum adferunt leuamẽ, idem remedium quoties opus erit repetendo. Commodè etiam clysteribus iniicientur, atque etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.*

Vteri suffocationi.

IN *suffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vmbilico, vterique regioni imposita, præsens adferunt remedium: quòd si (vt fit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorum naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeo vulgare est, vt ea de causa Tabaci folia diligenter adseruent & magni faciant. Sunt verò qui odorata vmbilico prius admouent, deinde folium. Maximè autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleũ de Liquidambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrum constans, & in vmbilico aßiduè gestatum.*

Articulorum dolori.

ARTICVLORVM *doloribus (modò humores frigidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacißimè folia calida adhibentur, aut eorum succo pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideóque etiam tumoribus œdematodis foliorum succo calido prius elotis, vtilißimè imponuntur.*

PERNIONES *sanare, si ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum sale abluantur, experientia docuit.*

Tabaco alexipharmacum est.

VENENIS, *& toxico perniciosißimo, quo Cannibales suas sagit-*

ſuas ſagittas illinunt, reſiſtere, paucis abhinc annis experti ſunt nonnulli: nam antè, ſublimatum vulneribus inſpergere ſolebant. Toxici autem vires infringere hac ratione ſciuerunt Hiſpani.

CONTIGIT *vt quidam Cannibales in ſuis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorũ, atque etiam Hiſpanorũ (ſi quos reperiſſent) telis ſuis venenatis conficiendorum cauſa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hiſpanos conficiunt, pleroſque autem vulnerant: cùm verò ſublimato carerent, à quodam Indo edocti ſunt, vt Tabaci ſuccum expreſſum ſuis vulneribus imponerent, & ipſa deinde folia trita: ſedati ſunt ilico dolores, & ea ſymptomata quæ huiuſmodi venena ſubſequi ſolent, venenum ſuperatum, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plãtæ aduerſus venena vti cœptum eſt. Rex ipſe Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iuſſit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo pòſt foliorum Tabaci ſuccum ſatis copiosè inſtillari, & ipſa folia trita ſupra vulnus ligari: liberatus eſt canis non ſine omnium admiratione.* Occaſio experiendi Tabaci aduerſus venena.

EODEM *modo venenatis peſtiferisq́ carbunculis impoſita cruſtas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morſusq́ virulentorũ animaliũ præſens ſunt remedium.* Carbũculis.

RECENTIBVS *vulneribus impoſita, ilico ſanguinem ſiſtunt, eaq́ glutinant: quòd ſi maiuſcula ſint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, ſuccus foliorum inſpergetur, & ipſa folia trita ſupra vulnus alligabuntur: poſtridie reliquiſque ſubſequentibus diebus idem ordo ſeruabitur, victusq́ ratio neceſſaria.* Recentibus vulneribus.

VETERA *vlcera, Gangrænáſque ſuccus inſtillatus, & folia trita impoſita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici conſilio, & miſſione etiam ſanguinis, ſi neceſſaria ſit, facta: deinde obſeruata quæ conuenit victus ratione.* Gangrænis.

Animalium vlceribus.

PORRO *non modò in hominibus eiusmodi vlcera curare, sed etiam in animalibus ipsa experientia docuit: nam per vniuersam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infestant, quæ facilè ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cùm magno istic veneat, plerumque quod vlceribus inspergebatur, pluris constabat, quàm animal quod curabatur, æstimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam vsum ad putrida, fœtida, vermibúsque scatentia animalium vlcera transtulerunt, atque adeò compererunt, succum eius instillatum, non modò vermes necare, sed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, ideóque Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.*

Polypo.

QVENDAM *noui nariũ vlcere laborantem, è quo sanies manabat, non sine contagij suspicione: meo consilio instillauit foliorũ Tabaci succum, à secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatũ est vlcus, sed quæ erosa erant, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies vtiliter confricantur.*

Tabaci fumus Indis frequens.

HÆC *est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, qua vti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum euentu, aliisq; magni momenti negotiis consulere. Consultus sacerdos, istius plantæ folia sicca vrebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in extasin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; sicq; permanebat aliquamdiu. Discussa eius fumi facultate, ad se redibat, referebátque negotium cum dæmone contulisse, & responsa dabat ambigua, vt, vtcumque euentus succederent, illis facilè persuaderet, sic se prædixisse: eoq; modo barbaros illos homines miserè decipiebant.*

CÆTERVM *vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cùm inſomnia videre interdum, & extra ſe quaſi rapi volunt, & etiam de ſuorum negotiorum euentu, ex inſomniis quæ illis apparuerint pronunciaturi.*

AT *non eſt recens, plantas quaſdam inueniri, quæ manducatæ, aut intrò aſſumptæ, vanas ſpecies & imagines obuerſari faciant. Siquidem Dioſc. cap. de Solano manico, ſeu furioſo, eius radicem drachmæ pondere ex vino potam, facere ſpecies vanas imaginesq́; non iniucundas obuerſari ſcribit, ſed duplicatum eius modum ad tres vſque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere.* Solanum furioſum. *Aniſum ſi quis dormiturus edat, ſomnia excitari iucunda & ſuauia: contrà Raphani eſu, grauia & turbulenta. & ſic de pleriſque aliis.* Aniſum. Raphanus.

GARÇIAS *ab orta refert Bangue plantæ ſuccum aliis admixtum, mentis alienationem facere, inſomnia excitare, & omni ſolicitudine liberare, veluti etiam Opium, quod Orientalibus Indis admodum familiare eſt.* Bangue. Opium.

SIC *& noſtri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & ilico, quaſi mente alienati, corruunt: excitati verò, reſocillatos eo ſomno, & vires recuperatas ſentiunt. Eorum exemplum ſecuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit, vt eorum domini egregiè eos caſtigent, & illorum Tabaco exurant, quo illis anſam auferant ſæpius illo vtendi.*

VSVS *eſt etiam Tabaci apud Indos, famis ſitisq́; ſedãdæ gratia hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & foliorum Tabaci æquas partes ſumunt, manduntq́;, donec ex vtriſque maſſa quædam fiat, quam in pilulas piſo maiores confingunt, atque in vmbra ſiccant, & in vſum reponunt.* Pilulæ famem ſitimque ſedãtes.

Facturi iter per deserta, vbi neque cibum, neque potum inuenturos se putant, eas pilulas secum deferunt, ex iis vnam inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem aßiduè sorbent, ea absumpta, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem absoluant, triduanam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem sibi molestam esse, neque sitim asserunt: cuius causam esse puto, quòd sorbentes aßiduè pilulas illas, etiam humores pituitosos è cerebro eliciũt, qui deglutiti & in ventriculum demißi, naturalem eius calorem humectant, sed ab eo tandem absumuntur, aliorum ciborum defectu: vt in multis animalibus obseruare licet, quæ tota hieme in suis latibulis se continent sine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus est in pinguedine absumenda, quam æstatis tempore collegerunt.

HÆC *sunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, eiúsque facultatibus colligere potui.*

Petum. Nicotiana. Herba Reginæ. Herba sancta. Perebecenuc.

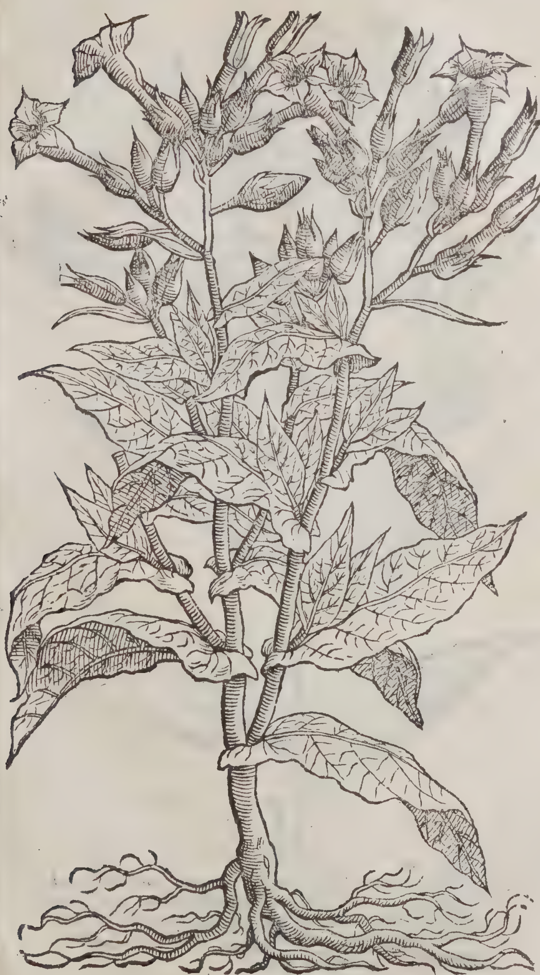
BRASILIANIS, à quibus semen primùm in Lusitaniam delatum, hęc planta dicitur Petum; Galli, quòd D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Lusitania Orator, eius semen primus ad Reginam matrem detulerit, illiusque facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Reginæ nominarunt. Alij, Herbam sanctam, ob insignes eius virtutes, nuncuparunt. Ouiedus lib. Hist. xj. cap. v. in Hispaniola insula, vbi copiosè tum temporis nascebatur, Perebecenuc vocari tradit: mihi cum Hyoscyami nigri descriptione plurimum conuenire videtur.

Petum historia.

EST verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis alis crassisque ramis concaua, folia numerosa, ampla, densa seu carnosa, pinguia, graui odore, feruido & acri gustu. Flos extremis ramis nascitur copiosus, ex albo purpurascens, oblongus & tubæ in modum concauus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigoribus magis intendi solet. Huic succedunt siliquæ Digitali ferè similes, semine plenæ ex rufo nigricante, pusillo, Papaueris multo minore.

Petum genera duo.

EIVS duo sunt genera. Nam vnum amplo latoque est folio, interdum cubitali longitudine, pedalique latitudine sine pediculo, caulem amplectente. Id altius assurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi nascitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore est folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocant, simili; sed acutiore, longoque pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per vmbellas nascuntur saturatiores aliquanto. Vtriusque radix lignosa est & multifida.

FLORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, ſemen Septembri matureſcit (vidi in Luſitania tota hieme florentem) at hîc à menſe Auguſto in hiemem vſque floret, & ſubinde ſemen profert, deinde primo gelu flacceſcit, peritque tota; neque hieme aſſeruari poteſt, niſi admodum difficulter, vel in fictilibus aut capſis ligneis.

NASCITVR omni ſolo, & ſemel ſata, ſemenque ad maturitatem perducens, ſeipſam deinde ſerit, nec opus habet alia ſatione. Si tamen ſerenda erit, Auguſto aut Septembri id fiat, quoniam ſemen exiguum diutiſſimè ſub terra latet antequàm germinet: & Martio aut Vere ſata, primùm Auguſto germinat. Natales.

APVD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob inſignes facultates, præſertim à nobilibus quibuſdam matronis rei herbariæ ſtudioſis, quæ foliis eius recentibus, aut in vmbra ſiccatis, & ſtillaticio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vtuntur ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, ſcabiem, impetigines, lichenes, oculorum nebulas, felici cum ſucceſſu; multiſque miſeris ruſticis auxilio ſunt. Facultates.

SVNT qui eius folia ſingulis diebus mane à ieiunis mandi iubent, vt podagra liberetur, quoniam multam pituitam in os attrahat, eamque in partes inferiores defluere prohibeat.

CAROLVS Stephanus in prædio ruſtico Gallico lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum eſſe ſcribit, eius folia ſtrumis vtiliter illini, eiuſque ſtillaticium liquorem aſthmaticis auxilio eſſe. In ſumma, Panacea quædam eſt ad omnis generis morbos.

ALIVD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirſuto pinguíue, licet ſucculento, flore minore, & per extremum rotundo, palleſcēte, ante viginti annos Europæ innotuit, Dodon. Hyoſcyamum luteum nuncupauit. Ad pleraque conferre etiam exiſtimatur, verùm ſuperiore longè imbecillius. Petum tertium.

Herba Ioannis Infantis.

HIC *prætermittenda non videtur ea planta qua vſi ſunt ij qui Hiſpaniam nouam nobis aperuerunt, in curandis vulneribus. Cuius vſum primus oſtendit Indus quidam Hiſpani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hæc planta denominata eſt.* Herba Ioannis Infantis.

EXIGVA *eſt planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villoſis, ſiue hiſpidis.* Eius hiſtoria.

VIRIDIS *præmanſa aut trita, vulneribuſq; impoſita, ſanguinem ſiſtit, eaq; conglutinat. Neruorum aliarumq; partium vulnera digerit, & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iiſdē viribus pollet ſicca in pollinem redacta.* Facultates.

Radices venenis aduerſantes.

EX *Charcis prouincia Peruana, radices quædam ad-* Radix venenis reſiſtens.

uehuntur

uehuntur Iridis radicibus valde ſimiles, ſed minores, & ficulnei foliј odore.

Contrayerua. HISPANI Indias inhabitantes Contrayerua appellant, quaſi dicas alexipharmacum, quoniam earum puluis ex albo vino ſumptus, aduerſus omne venenum, cuiuſcumque tandem ſit generis, præſentiſſimum eſt remedium, (vno ſublimato excepto, quod ſola lactis potione extinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per ſudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hauſto, reiici ferunt. Ventris etiam animalia pellit.

Temperamentum. GVSTATA radix, aromaticum quiddam ſapit cum acrimonia coniunctum: quare calida videtur ſecundo gradu.

Guayacan.

TRIA ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe celebratiſſima, quorum in Medicina facultates adeò inſignes repertæ ſunt, vt numquam auditum ſit, tam incurabiles morbos vllis aliis medicamentis ſanatos fuiſſe; nempe, Lignum quod Guayacum vocãt, Radix Chinæ, Sarçaparilla. De China, quæ à Luſitanis ex India Orientali adferri putatur, ſuo loco dicemus. Auſpicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamẽto ex Indiis delato, & omnium optimo, vt ipſa experientia & multorum annorum vſu comprobatum eſt.

Guayacan. GVAYACAN, à noſtris lignum Indicum dictum, abundanter naſcitur in Inſula S. Dominici, quæ fuit prima noui orbis ab Hiſpanis occupata: cuius vſus primùm hac ratione nobis innotuit.

Lues venerea. MAGNIS doloribus morbi Gallici (quem ab Inda muliere nactus erat) Hiſpanus quidam torquebatur, eius famulus Indus, in ea prouincia Medicum agens, aquam Guayaci illi propinauit, qua non ſolum magnis illis cruciatibus liberauit, ſed priſtinæ ſanitati eum reſtituit: eius exemplo, plurimi alij Hiſpani ſimili morbo infecti, curati ſunt. Eius morbi

morbi cura Hispali statim euulgata est, ab iis qui ex ea insula redierunt; hinc per totam Hispaniam, & inde per vniuersum orbem, quem hæc scabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum est medicamentum eo præstantius aut certius: nam si, vt decet, procedat curatio, & suo tẽpore ista aqua propinetur, certissimum est, ei morbo sanitatem perfectam adferri; nec recidiuam eum pati qui tali morbo laborabat, modò in idem cœnum non se prouoluat denuò. Sicq́ue Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde adferretur remediũ: nam ex Occidentali India primùm huc perlata est eius morbi origo, præsertim autem ex insula S. Dominici, vbi hic morbus adeò familiaris est, veluti nobis sunt papulæ seu morbilli, neque eius contagium magnoperè quisquam reformidat. In hũc autem modum propagatũ fertur.

ANNO salutis humanæ 1439. eo bello quod Neapoli gestum est à Rege Catholico aduersus Galliæ Regem Carolum cognomine magno Capite, Christophorus Colonus, ex prima illa profectione, quam noui orbis conquirendi causa susceperat, rediit: & inuentis S. Dominici aliisq́ue insulis, inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cum Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltrò citroq́ue exercitibus, Hispani primùm cum Indicis mulieribus, & Indi cum Hispanis consuetudinem habuerunt: deinde in Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremò etiam ad Gallos, & sic per vniuersum orbem. Lues venerea Europam inuadit.

INITIO diuersa nomina sortitum est. Hispani existimantes à Gallis contagium venisse, morbum Gallicum nuncuparunt; Galli contrà, Neapoli se consecutos esse putantes, Neapolitanum vocarunt; Germani, ex Hispanorum contubernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem Hispanicam appellarunt; alij Serpiginem Indicam, eamq́ue verissimo nomine, cùm inde prima sit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de

Morbus Gallicus. Morbus Neapolitanus. Scabies Hispanica. Serpigo Indica.

Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.

runt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumque melancholicum & adustum generantibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt plantæ siluestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant. Alij siderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptum ferebant; eamque ob causam varia nomina indiderunt: vti Lepræ, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiasis: & cùm certam morbi qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborũ à veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Guayacan.

CÆTERVM vt ad institutum reuertamur, Guayacan nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cognitum, tametsi etiam à nonnullis Lignum Indicum nuncupetur.

Lignum Indicum.

DE hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inuentis solummodò; sic nobis noua erit arbor: vt vt sit, magna est, Ilicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: cortice crasso, gummoso seu pingui; &, cùm siccum est lignum, facilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se cõtinens Mespili modo. Frequens in insula sancti Dominici.

Guayacan historia.

ALIVD eius genus in insula S. Ioannis de portu diuite, huic vicina, postea repertũ est, superiori ferè simile, sed minus omnino, & propemodum sine matrice, odoratius & amarius superiore, quo relicto, huius nunc vsus est; & ob mirandos effectus Lignum sanctum nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero præstantius est: attamen vtriusque facultates sunt insignes in curando

Guayacan genus alterum.

Lignum sanctum.

curando morbo Gallico, atque adeò vtriusque coniunctim aut separatim propinatur aqua, cùm ad morbũ iam dictum, tùm ad alios plerosque hac ratione.

Guayaci decoctum.

LIGNI minutim concisi, aut eius scobis vnciæ duodecim, corticis eiusdem ligni contusi vnciæ duæ in tribus aquæ sextariis macerantur fictili nouo aliquantulum capaciore, viginti quatuor horarum spatio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquantur, ad duorum aquæ sextariorum consumptionem. quod inde colligi poterit, si dum primum aquæ sextarium infundis, bacillo aquæ altitudinem metiaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo asseruatur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit, inijciantur denuo quatuor alij aquæ sextarij, coquantúrque ad vnius consumptionem: coletur hæc aqua, & seorsum adseruetur. Sumitur autem hoc modo.

Decocti vsus

INFIRMVS, purgato corpore ex medici consilio, cubiculum deligit apricum, quò neque frigus neque aër penetrare potest. Lectum ingressus, diluculo, aquæ prioris calidæ vncias decem sumat, & egregiè operiatur vt sudare possit duarum horarum spatio: deinde sudore absterso, indusium calefactum induat, atque linteamina mutet: quatuor deinde pòst horis, passæ illi dabuntur & amygdalæ, panisq; biscoctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secunda bibet quantum satis erit, etiã interdiu. Octo horis postquam comederit, ex priore aqua calente denuo vncias decem hauriet, sudabit itẽ duabus horis, & à sudore, vti superius, mundabitur: vna post sudorem hora, de iisdem passis, amygdalis, & pane biscocto cœnabit, & ex aqua secunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi vires nimium collabantur, quia eo casu, etiam præter supradicta, pullus gallinaceus assus ei concedetur. In minus robustis, qui extremam illam victus rationem ferre non possunt, nouem dies sufficient, quibus elapsis, pullus exiguus assus similiter

liter concedetur. Si verò æger adeò tenui eſt valetudine, vt prædictam iſtam victus rationem nullo modo ferre poßit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quãtitatem ſenſim augendo. Elapſis quindecim diebus, decimo ſexto purgabitur decem drachmis pulpæ caßiæ fiſtulæ per cribrum tranſmiſſæ, aut alio ſimili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, ſiue ſecundæ decoctionis bibet. Decimoſeptimo die ad priorem ordinẽ redibit, ſumetq́ mane & veſperi aquam prioris decoctionis, ſudabit, eademq́ victus ratione vtetur, niſi quod pulli loco, dimidiam gallinam aſſam edere poterit, & ſub finem diætæ, aliquantulum plus, eamq́ victus rationem in vigeſimum vſque diem producet, quo tempore per cubiculum veſtitus, & bene amictus deambulare poterit. Quibus elapſis denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, ſelectißimam victus rationem obſeruando in rebus non naturalibus, mulieribus abſtinendo, & vino, cuius loco ſimplicem eiuſdem ligni aquam, aut, ſi eam faſtidiet, aquam in qua aniſum & fœniculum decocta ſint, bibet, eritque cœna ſobria, & ſine carnibus.

HÆC eſt optima ſumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi deſperati morbi curantur: atque ea aqua non eſt præſtantius vllum remedium ad curãdam luem veneream, cuiuſcumque tandem ſit generis: radicitus enim eam extirpat.

Guayaci facultates.

CONVENIT item hydropicis, aſthmaticis, epilepticis, morbis veſicæ & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, præſertim ſi morbum Gallicum ſubſequantur.

Guayaci ſerapium.

PLERIQVE hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa ſerapium, quod ſanè admodum efficax eſt: at meo iudicio huius ligni vſum nemo vtiliorem experietur, quàm ſuperius deſcripta ratione, ſine vllius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat, & dealbat, ſi ſæpius

si sæpius ea colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasilianis *Hyuourahé*, id est, res rara nuncupata. Hyuourahé.

ARBOR est procera, cortice externa parte argenteo, interna subrubro, & cùm recens à ligno detrahitur, lacteũ humorem resudante, gustu salis, sed ad glycyrrhizæ saporem accedente: fructum fert pruno mediocris magnitudinis æqualem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suauem admodum & tenellum, ægrisque valde expetitum. Illud verò propè incredibile, quòd ait alternis solummodò quindecim annis fructiferam esse, & eum qui arborem demonstrabat, ter aut quater dumtaxat fructum in vita edisse. Hyuourahé historia.

MIRA facultate præditus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Christianis istic degentibus eius loco vsurpatur. Hyuourahé cortex Guayacan vices supplet.

EIVS verò vtendi ratio hæc est: Corticis minutim concisi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spatio, donec vini rubri dilutioris seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obseruata leui diæta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modò vtile est hoc decoctum in morbo Gallico, sed etiam in reliquis frigidis, pituitosisque: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est palato. Præparandi & vtendi ratio.

China.

NEMO *miretur, si dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cùm ex Hispania noua & Peru vir illustris Dominus Franciscus de Mendoça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi ostendebat, & percontabatur an eas nossem: Chinæ radices esse, sed admodum recentes & integras respondebam: tum ille, Sanè recentes sunt, nam ipse eas in Hispania noua collegi, nec mireris istic Chinam nasci, siquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facilè mihi persuasit, postquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hispanias inducenda, quæ iam ipse in Hispania noua serere & colere cœpisset. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentissimas inde delatas.* China Occidentalis.

EST *autem* China, *Arundinis maioris radici similis,* Chinæ historia.

nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra. Optima est recens, ponderosa, solida, pinguis, non cariosa, sapore insipida.

Chinæ natales.

NASCITVR in China Orientalis Indiæ prouincia, Scythiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vluæ palustris modo.

Chinæ vsus apud Indos.

SOLIVS radicis est vsus apud Indos, ad curandos difficiles morbos, apud quos magno in pretio est. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis febribus præsertim, etenim sudores prouocat, cuius rei gratia multi sanantur. Triginta sunt circiter anni, quòd Lusitani primum in has regiones eam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicantes aduersus omnis generis morbos, sed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Eius autem parandæ hæc est ratio.

Præparandę Chinę ratio.

RADICIS Chinæ minutim concisæ vncia fictili nouo imponitur, huic adfunduntur aquæ tres sextarij, maceratur viginti horarum spatio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incensis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui, frigescit, colatur, atque in fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

Aquæ Chinæ sumendę modus.

PVRGATO, vt decet, corpore, collocatus æger loco aprico, & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem vncias sumet, duas horas aut paulo diutius sudabit: sudore deinde absterso, indusium & linteamina, mundis, & calefactis mutabit, deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit, postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quò neque aër neque frigus permeabit, genio indulgens & lepidis colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorū adponentur: potus erit similis aqua, quam

ieiunus

ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est. A sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa sine oßiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctiúmue initio prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandium horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quàm calidè poterit bibat, duas horas sudet, sudore deterso, indusium et lintea calefacta mutet, post horam cœnet cõseruam aliquam, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulum biscocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorum carne vescatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus obseruanda, nulla alia purgatione adhibita, sed per cubiculum calidum obambulans & sese oblectans, ab omnibus abstineat quæ illum offendere possunt. Purgatione absoluta, bona victus ratio seruãda est, quadraginta continuis diebus, vinoq; abstinendum & mulieribus: potus erit Chinæ superioris, decoctæ & exiccatæ in vmbra, vncia vna, in tribus aquæ sextariis denuo bullita ad dimidias.

AD *varij generis morbos vtilis est hæc aqua, luem veneream cuiuscumque generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores scirrhosos discutiens, articulorum dolorem soluens, & qualemcumque podagram, sed coxendices præsertim curãs. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: defluxiones omnes & Rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralysin & omnes neruorum morbos sanat, atque vesicæ: enterocelis vtilis, quia humorem vnde generantur, absumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus discutit. Febribus diuturnis, quotidianis & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febribus vtilem quidam arbitrantur.* Chinæ facultates.

SICCA *est in secundo gradu cum exiguo calore, idque* Chinæ temperamentũ.

 depreben-

deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum çarçæ-parillæ calefacit, & sitim excitat, hæc neque sitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus sum.

DE China Orientali, quæ sanè aliter describitur à Garçia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, cõsulat eius Aromatum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

çarça-parilla.

çarça parilla ex Hispania noua.

POST *Chinam, çarça-parilla, cuius vsus huic vrbi primum ab hinc circiter viginti annis innotescere cœpit, ex Hispania noua huc translata est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variósque morbos.*

çarçæ-parillæ historia.

PLANTA *multis radicibus nitens, duos cubitos aut eò amplius longis, colore cinereo dilutiore, quæ interdum tam altè demittuntur, vt qui integras eruere volet, ei profunda foßione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facilè desiccantur: florésne aut fructum proferat, ignoramus.*

çarça parilla ex Honduras.

ILLA *multo meliorem & efficaciorem nobis deinde protulit prouincia Honduras, à superiore differens, quòd illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior; hæc verò cinerea, nigrior, atque craßior.*

çarçæ delectus.

DELIGITVR *nigrior, recens, non cariosa, fractu contumax, quæq; assulatim frangitur, & ponderosa: nam quæ cariem sensit, & dum frangitur pulueruleuta est, inutilis existimatur.*

Nominis occasio.

CVM *eam Hispani primum viderunt, çarçæ-parillæ nomen indiderunt, propter cognationem, quam cum nostra çarça-parilla (quæ smilax aspera est) habet. Certè nostratem expertus sum simili facultate præditam, cum ea quæ ex Hispania noua adfertur, ad quam magis accedit quàm ad eam quæ in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & sine acrimonia, nec eius aqua, hordeacea sapidior est.*

LONGE *alia erat eius vtendæ ratio cùm primùm in*

medicinam

medicinam recepta est, quàm nunc est: tum enim Indorum consuetudo obseruabatur, quam in suis morbis curandis vsurpare solent, ad quos profligandos maximæ reperiebatur efficaciæ. Verùm nostri sæculi deliciæ in causa fuerunt, vt eodem quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.

çarçæ præparandæ apud Indos ratio.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *selibra minutim concisa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quãdam resolueretur, quam deinde colabant, & exprimebant. Huius liquoris ita expreßi satis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spatio sudabant. Quod si interdiu sitis eos vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebant, atque tantundem temporis, vt mane sudabant. Hic ordo triduo integro obseruabatur, vt neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidũ expressæ Çarçæ-parillæ. Ea ratione præparatam ego initio plerumque propinaui, multosq; melius curaui, quàm nunc sanãtur. Subsecuta est alia eius propinandæ ratio, videlicet.*

çarçæ parandæ altera ratio.

DVÆ *vnciæ çarçæparillæ, lotæ, confractæ & minutim concisæ, in nouum fictile cum tribus aquæ sextariis iniiciuntur, & viginti quatuor horarum spatio macerantur: obturato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad duorum sextariorum consumptionem, eadem ratione vt in Guayaco diximus: refrigerãtur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato asseruatur.*

Vtendę modus.

PVRGATVS, *vt decet, æger, & calido cubiculo se continens, mane decem vncias prioris çarçæ-parillæ aquæ hauriet; sudabit duas horas, sudore deterso, indusium & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecimam*

prandebit) faciet: post sudorem vuas passas, amygdala, & panem biscoctum cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem obseruabit, nisi imbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carnium exigui pulli assi, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atque etiam trigesimo die, omnia ea obseruando quæ in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona victus ratione per quadraginta dies vtetur, vinóque abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aquæ çarçæ-parillæ sumendæ ratio, cuius præparandæ modos secretiores etiã expertus sum, quos hic recensere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad çarçam-parillam pertinẽt, quandoquidem medicamentum est, cuius vsus & facultates maximè celebrantur.

IAM annus est quintus decimus, quòd Syrupum confeci, non modò in hac vrbe, sed tota Hispania laudatissimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit neque inflammat, Guayaci videlicet siccitate temperata, & çarçæ-parillæ calore mitigato: hoc modo.

çarçæ syrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ vnciæ duæ, Guayaci quatuor, vt suprà dictum est, præparatæ, Ziziphа octodecim, pruna passa vigintiquatuor, vtraque ossiculis repurgata, florũ Borraginis semuncia, violarum tantundem, hordei mundi aliquot grana, in tribus aquæ sextariis lento igne coquuntur ad duorum sextariorum consumptionem colantur, & decem huius decocti vnciis, vna syrupi violati admiscetur. Calidus mane & vesperi sorbendus datur, eodem seruato ordine qui suprà dictus est, sudorem etiam (si prouocabitur) detergendo. Conceditur ab initio esus pulli gallinacei exigui, & reliqui cibi suprà enumerati, & bibitur simplex aqua çarçæ-parillæ, quæ

Vtendi ratio.

rillæ, quæ fit ex eius semuncia in quatuor aquæ sextariis co- çarçæ aqua simplex.
cta, ad vnius consumptionem. Ea ratione curātur cùm omne genus morbi gallici, tum reliqui, quos aqua Guayaci, Chinæ, aut çarçæ-parillæ curari diximus.

Fit item alius Syrupus huiusmodi. çarçæ-parillæ octo çarçæ syrupus alter.
vnciæ cōfractæ & cōcisæ, in quatuor aquæ sextariis ad trium consumptionem coquuntur, in eo qui supererit sextario, sacchari libræ quatuor iniiciuntur, fitq́; Syrupus, vt moris est. Eius Syrupi tres vnciæ mane, totidem nocte sumuntur, prandium esto è cibis boni succi, cœna sobria, potus è simplici çarçæ-parillæ aqua. Eo vtatur donec absumptus sit, quo tempore ad sua negotia peragenda egredi non vetabitur. Curat hic Syrupus plerosque ex morbis suprà enumeratis, sine molestia.

Ex ea etiam fit puluis in hunc modum. Neruo illo inte- çarçæ puluis.
riore seu matrice çarçæ-parillæ exempto, eam exsiccāt, contundunt, & cribrant. Huius pulueris (purgato prius corpore) drachmam mane ieiunus sumit, atque simplicem prædictam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus sit boni succi, potus illa aqua simplex, vino abstineat. Vtilus est hic puluis in lue venerea, aliisque morbis ab ea oriundis: nec non scabiem purulentam & saniosam, in manibus et pedibus mirificè sanat, hac ratione.

Pvrgatvs æger, etiam (si necessitas vrgeat) non Pulueris vtēdi ratio.
purgatus, puluerem modo prædicto sumet, & scabiei sublimati aquam rosacea simpliciore dilutam, plumula illinet, deinde emplastrum conueniens panno sericeo extensum, omnibus locis quibus illita fuerit sublimati aqua, inducet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum spatio perfectissimè curabitur, ita vt aliis medicamentis non opus sit: abstergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit.

Hodie tam frequens est aquæ çarçæ-parillæ vsus çarçæ aquæ vsus frequēs.
modo prædicto, vt in omni morborum genere sumatur, siue

in defluxionibus, flatibus, vteríque morbis frigidis, siue aliis quibuscumque, modò non sint acuti, aut iis febris accesserit: ideóque non minore copia multis locis asseruatur decoctum simplex çarçæ-parillæ, quàm aqua vulgaris. Quibus non conuenit huius aquæ vsus. *Certum est tamen, iis qui calida, hepatis præsertim, intemperie laborant, non conuenire: nimium etenim eos excalfacit: sed ventriculos frigidos fouet, & flatus mirificè discutit. Illud autem animaduertendum est, has tres aquas non nisi Autumno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo ferè gradu.*

çarça-parilla ex Guayaquil. NVNC *ex prouincia Quito cœpit inferri çarça-parilla, copiosè nascens vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiusdem nominis maximum,* Guayaquil fl. *quod ex montibus Perüanis originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur:* Guancauilcas. Guancauilcas, *vocantur eius regionis incolæ, & edentuli sunt, quoniam pro more habent vt sibi dentes eximant, quos suis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere, hominem autẽ nihil præstantius, nihil magis necessarium dentibus habere.*

Guayaquil fl. aqua salubris. EIVS *fluminis aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur, eamq́ ob causam, plusquam sexcentis miliaribus ad eam concurritur ab Indis & ab Hispanis, qui multoties ea aqua se abluendo, & magnam eius quãtitatem sæpius hauriendo mane, plurimum vrinæ excernunt, & valde sudant, & consequenter morbis liberantur, eodem ferè modo eius aqua vtentes, sicuti in balneis Lucẽsibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri solet.*

çarçæ Guayaquilanæ historia. SVNT *qui putent ab huius fluminis aqua çarçam-parillã facultates suas mutuari. Ea est colore ex cinereo nigricante, maioribusq́ & craßioribus radicibus constat, quàm ea quæ ex Honduras adfertur, atque interdum tam longis, vt altitudine humana fodiẽdum sit, antequam erui poßint.*

DVPLEX

DVPLEX verò eius exhibendæ ratio apud eos obseruatur. Carçæ-parillæ radices, quot opus erit, sumẽtes, neruo illo interiore repurgant, corticem eum, si siccæ sint radices, macerant, donec mollescat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, vt succus extrahi poßit viscidus & muccosus, cuius mane eam quantitatem sumunt, quam vno haustu aut pluribus bibere possunt; lectum deinde ingreßi, plurimum sudant; postea mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius succum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdiu: deligendus est tamen locus ab aëre & frigore liber. Hac ratione, & vsu conseruarum, necessariorúmque aliquot fructuum siccatorum permisso, octo aut nouem dierum spatio, omnibus morbis liberantur, quos çarçaparilla curare solet: validum autem & robustis viribus eum esse oportet, qui hac curatione vtetur. çarçæ exhibendæ prior ratio.

ALTERA iis conueniet qui imbecilliores sunt, nec superiorem, sine manifesto vitæ discrimine, ferre possent. çarçæparillæ neruo suo liberatæ, &, vt superius, maceratæ, si sicca sit, deinde contusæ, quatuor vnciæ, plurésue aut pauciores (nam hîc nullus ponderis aut mensuræ vsus) in quatuor aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua quantum possunt semel aut pluries bibunt; in lectulo deinde se componunt, ad sudorem prouocandum, qui tametsi adeò vehemens non sit, vt superior, copiosus tamen est: mutata veste, pullum edunt, & eadem aqua (nam vno die coctura absumitur) cùm in prandio, tum in cœna illis potus est: ab aëre & frigore sibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentum, omnes morbos sanat, non sine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus çarçæ decoctum exhiberi non solet. Istic neque initio diætæ, neque in media, neque sub finem sese purgant, vti nos facimus (nam & medici & medicamẽta com- çarçæ exhibendæ ratio altera. In quibus morbis çarça non exhibenda.

 posita il-

posita illis desunt) sed muliercularũ dumtaxat opera vtuntur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

ILLVD *verò obseruatione dignum est in hac curatione, quòd solus radicis cortex neruo exempto in vsu est. Ideóque nunc eorum exemplum secutus, solo cortice in hunc modum vti soleo.*

Çarçæ præparandæ ratio optima.

QVATVOR *corticis çarçæ-parillæ lotæ vncias, in quatuor aquæ sextariis vigintiquatuor horarum spatio macero, deinde ad dimidias decoquo: quòd si calorem in ægro metuo, hordei mundati dimidiam vnciam inter decoquendum adiicio, & in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorei stillaticium liquorem cum hordeo substituo. Hæc aqua temperatißima est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.*

OBSERVANDVM *item est, vt quãta poßit quantitate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, siue vno haustu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus sudabit, & citius certiusq; sanabitur. Itaque hanc nouam sumendæ çarçæ-parillæ rationem maximè vtilem fore puto, faciliúsque & breuiore tempore curandos ægros.*

EIVS quæ ad fluuium Guaiaquil & in Puna insula nascitur çarçæ parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruani, cap. 54. alterique nascenti plerisque Indiæ regionibus præfert; meminit item cap. superiore de illa ratione dentes in sacrificiis offerendi.

Catapotia ex çarça.

ALIAM addit Fragosus eius præparandæ rationem, quæ est: Carçæ parillæ libra vna bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in octo aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vsque ad integram ferè consumptionem, hoc est, vt acetabulum seu scutella eius decocti solum remaneat: çarça statim exempta prælo imponitur, succúsque exprimitur ad vncias quatuor aut eo amplius, etiam si ex eo qui superfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur, vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrhæ selectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentum (sunt qui Ligni aloës pusillum addant capitis roborandi causa) iniiciuntur & continuè agitantur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea massa catapotia formantur: Ex his duo singulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis decem prio-

cem prioribus diebus, bina ſubſequentibus decem, ſingula reliquis ſumi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui ſalis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta ſint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit aqua çarçæ ſimplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante ſolis occaſum. Iſtis cata potiis grauiſſimos dolores, & brachiorum crurumque paralyſes curari experientia ſe conſecutum ſcribit.

Saſſafras.

LIGNI *quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hiſpaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans, aduerſus varios morbos, vt ipſe & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.*

PROFLIGATIS *ex ea regione Gallis, noſtri Hiſpani in ſimiles morbos incidere cœperunt, ob praui ſucci alimenta, aquarum crudarum potationem, & ſub dio dormitiones: at à quibuſdam qui remanſerant Gallis, de huius Ligni facultatibus moniti, eo vſi ſunt, & ſanitati reſtituti.*

DICITVR *hæc Arbor Indis* Pauame, *Gallus (quos imitati ſunt Hiſpani) neſcio quam ob cauſam,* Saſſafras. **Pauame. Saſſafras.**

ARBOR *eſt magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tametſi minores inueniãtur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expãſis, vt Pinus repurgata, cortice, quem integit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinereo nigricante, guſtu aliquãtulum acri, ſed aromatico, nõnihil ad fœniculi ſaporem tendente, odorato, ita vt pauca eius quãtitas cubiculum ſuo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum colorem tendente, non adeò aromatici ſaporis, & odoris, vti cortex: folio ficulneo in tres angulos definente, nouello verò folio pyri folium æmulante, ſed quod veſtigia angulorum habeat, ſemper virente, hoc eſt, foliis nouellis ſemper eis quæ decidunt ſuccedentibus, colore viridi obſcuriore, odorato, præſertim ſi ſiccum ſit: an florem fructúmue ferat, incertum: radicibus nunc craßis, nunc tenuibus, pro* **Pauame ſeu Saſſafras hiſtoria.**

arborum

arborum magnitudine, leuibus, ſed non adeò vti lignum, per ſummos terræ ceſpites expanſis, vt facilè euelli poßint; quod ferè commune eſt omnibus arboribus Indicis (imò referunt Hiſpanicas arbores eò delatas, ſteriles fieri, niſi in ſuperficie terræ plantentur) cortex radici firmius inhæret cinereus, ipſiúſque arboris cortice magis aromaticus, ideóque radicis decoctum odoratius & præſtantius eſt, & ab Hiſpanis iſtic vſurpatur.

Natales. NASCITVR *in maritimis, & locis temperatis, hoc eſt, neque nimium ſiccis, neque nimium humidis, vt in portubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per vniuerſam Floridã haud facilè inuenias: iſtic verò ſunt integræ ſiluæ, quæ ob ſuauiſsimum quem ſpirant odorem, ab Hiſpanis primùm eò venientibus, arborum Canellæ eſſe exiſtimabantur, nec immeritò; nam adeò odoratus eſt & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eoſdem effectus præbet eius decoctum, quos Canellæ.*

Delectus. OMNIVM *optima eſt radix, deinde rami, tertiò truncus, ſed cortex omnibus præfertur.*

Temperamentum. ARBORIS *& ramorum temperamentum calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & ſiccitate accedẽs: quibuſdam calidus in fine primi, ſiccus in tertio gradu.*

LICET *Corticis & Ligni vſus dumtaxat in medicina receptus ſit, Indi tamen recentia folia trita, vulneribus imponunt, & ſicca in alios medicos vſus ſeruant.*

Facultates. EIVS *decoctum commendatur in omni morborum genere, præſertim verò in obſtructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex ſaccharo propinatur defluxione laborantibus, aſthmate, pectoris vitiis ex frigiditate prouenientibus, & conſequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eiicit, & flatus diſcutit, quam etiam ob cauſam vterum ad cõceptionem præ-*

nem præparat, & menses prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluúmque subducit.

ILLIVS fragmentum aßiduè gestare & odorari maximè prodest, aduersus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique ob ingentem siccitatem & moderatum calorem, est remedium excellens ad omnis generis destuxiones, quoniam eas absumit: sed iis qui extenuati sunt & imbecilles, non conuenit.

DECOCTI verò seu aquæ præparandæ hæc est ratio. Radicis cum suo cortice assulatim confractæ vncia dimidia, in tribus aquæ sextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad duorum sextariorum consumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adseruatur. Postmodum supra eadem fragmenta, tantundem aquæ superinfunditur, decoquitur ad dimidij sextarij cōsumptionem. Ea est secunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit. Decocti parandi ratio.

ILLVD verò obseruandum est, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & temperamento ægrorum consideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur hæc aqua, biliosis, quàm pituitosis. Sed vulgariter quarta sextarij pars aquæ tepidæ sumitur mane, deinde sudatur, & vestis mutatur; nec quisquam eorum qui hoc medicamentum sumpserit, lecto se continere cogitur. Prandium sit media gallina assa, cum aliquot vuis paßis, & amygdalis, & auellanis tostis: cœna sit è conseruis conuenientibus morbo qui curatur, potus secunda aqua. Singulari experimento didici hoc decoctum, vt dixi, propinatum, vtilißimum iis fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos habebant, vt iis vti non possent. Ad luem item veneream non minus vtile quàm aqua Guayaci aut Chinæ. Ligni fragmentum præmansum eo dente qui dolet, & istic retentum, dolorem sedat.

PORRO qui tam exquisita victus ratione vti nollent, aquam Aquæ parãdę ratio alia.

aquam simplicem hac ratione decoquant. Ligni assulatim confracti semuncia, plúsue aut minus, pro conditionibus iam enumeratis, in tribus aquæ sextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cum in prandio, tum in cœna & interdiu. Qui vino abstinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Donati sumus his diebus fragmento huius ligni à Francisco Zennig Pharmacopola Bruxellensi diligentissimo, mihique amicissimo, quod odore & sapore fœniculum quidem referebat, sed tamen gustatum, plantæ illius saporem magis reddere videbatur, quæ vulgo Draco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multò magis. Lignum cum suo cortice adeò Tamarici simile est, vt nisi odor & sapor obstarent, pro eo accipi possit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricante, & læui, exteriore rugosa, & ex cinereo rubescente.

Mollé. CAETERVM odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, è semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto splendidissimo Illustris Viri Dn. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt hiemis iniuria.

Molle historia. ERANT autem eæ arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis consperso veluti maculis cinereis, folia pennata vt fraxini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, eoque lento & viscido, & odorato manabant, & ipsa folia trita fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natæ sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula rubescente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conspicere licet: florem quem habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus minutus est, viti similis.

Natales. HAEC arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum descriptionem dederunt: sed Petrus Cieça maximè, qui eius descriptionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat.

Molle historia alia. TOTO hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam paruæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeò commendato, vt eius decocto crurum dolores & inflationes summa cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt dentiscalpia vtilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro decocturæ

Molle vinũ. modo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in pretio apud Indos sunt hæ arbores, vt quibusdam

Facultates. locis eas consecratas suis Idolis habeant. Addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum, doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, caliginem oculorum abstergere.

Lignum

Lignum aromaticum.

Lignum aromaticum.

Bernardinvs de Burgos Pharmacopola, vnà cum Sulphure infrà describendo mihi ostendit Ligni cuiusdam fragmentum, Ligno sancto ferè simile, cuius corticis odor & sapor adeò aromaticus & excellens est, vt macis, aut nucem myristicam longè superet, imò Canellam odoris suauitate, piper acrimonia.

Magna huius ligni quantitas in monte quodam cæsa fuerat, & in nauē seu Liburnicam delata, ignis struendi causa. Vnde perspicere licet, quàm multæ arbores, & aliæ plantæ in nostris Indiis inueniuntur insigni facultate præditæ, quādoquidem ignis struendi gratia odoratis & aromaticis arboribus vtuntur, quarum cortice in puluerem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq́; membra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulis, Arabiáque, & Perside vsque petitorum, vices supplere. Sed nos accusandi sumus, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, quandoquidem sponte montibus locisq́; incultis nascuntur.

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum nephriticum.

Nobis etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materiæ Pyri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ difficultates & incommoda. Postea expertum est, eius aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus vtilem esse. Fit autem hac ratione.

Aqua ligni nephritici.

Lignvm assulatim & minutim concisum in optima & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: cæruleum ideo dico,

quoniam

quoniam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

HAC aqua aßiduè vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, sine vlla humorum commotione, neque enim opus est alia victus ratione quàm temperata: siquidem aquæ sapor non magis immutatur ligni iniectione, quàm si pura esset, & nihil in ea maceratum. Calidum & siccum est in primo gradu.

Lapis Nephriticus.

LAPIS hic in Nephritide maximè laudatus ex noua Hispania etiam defertur. Praßio lapidi similis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior. Nephriticus lapis. Praſſius lapis.

EVM gestant variis formis effigiatum, vt antiquitus solebant Indi, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos sphærularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appensos gestare solebant, aduersus Nephritidis, aut stomachi dolores, in quibus morbis valde commẽdatur. Sed eius præcipua laus est ad Nephriticos dolores & ad calculum expellendum, & arenulas. Nephritici lapidis varia forma. Facultates.

NOBILIS mihi notus, vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt, metuens ne ei noceat tanta eiectio, interdum eum deponat, nullumq; amplius calculum eiicit. Sed cùm dolor eum premit, denuo eum gestat, & statim leuatur aut minuitur dolor multarum arenularum, atque etiam calculorum expulsione. Ea etiam occulta facultate præditus est, vt ab eiusmodi dolore præseruet gestatus, renum calorem mitigando.

DVCISSA Bejar ter breui temporis interuallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuo gestat, ex eo tempore (quod decennium superat) eo dolore numquam vexata est.

ALII multi senserunt idem leuamen, eámque ob causam magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec, vti initio, tam facilè adquiri possunt, quòd soli earum prouinciarum Reguli & Domini eos poßideant, nec immeritò, cùm tam admirandæ sint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

Tiburon piscis.

IN *mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces* Tibu-rones *dicti, maximi, validißimi, pugnacißimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis aßiduè præliantur.*

Lapis Tiburonum.

IN *eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, valde albi, magni, ponderosiq; (vt interdum duas libras pendant) & qui facilè abradi possunt.*

Facultates.

HVIVS *lapidis puluis vtilißimus fertur Nephriticis, & aduersus vrinæ difficultates, & renum vesicæq; calculos, vt in Indis, Hispanisq; experientia comprobauit. eum gustatum insipido esse gustu deprehendi, facultates nondum expertus sum.*

TIBVRONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ historiam descripserunt: sed inter eos Gomara in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem dētium ordinem tribuit.

DESCRIBIT idem in Historia generali Indiarū cap. 31. (quem secutus est Theuetus lib. Singularium cap. 71.) piscem quendam Manati nomine, cuius descriptionem, quod pleraque cum Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hîc subiunximus.

Manati piscis.

MANATI piscis est nostro orbi incognitus vtri similis, duos tantùm pedes rotundos quibus natat, ad humeros habens, & in singulis quatuor vngues elephantinis similes, ab vmbilico ad caudam vsque gracilescit: teterrimo est aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento verò crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quę interdum viginti pedum longitudine est, decem crassitie: corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Feminæ pariunt vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos suos lactant. Eius caro quadrupedis potius quàm piscis videtur; etenim recens vitulinam sapit, sale macerata Thynni carnem, sed sapidior est, diutiusque seruari potest. Eius pinguedo optima, nec facilè rancescit: ea corium ipsius præparant ad calceos sibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad calculum & nephritidem vtiles.

HIC piscis occiditur interea dum herbas in littore depascitur, sed etiam Retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruum fertur cepisse

Regulus

Regulus Caramatexi, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynabo educauit, adeoque domitum euasisse, & ferociam deposuisse, vt de manu cibum caperet, & inclamato nomine Mato, quod Magnificum sonat, lacum suum egressum fuisse, & in ædes perreptasse cibi sumendi gratia, deinde ad lacum remeasse, interdumque homines & pueros ex vna parte lacus in aliam transuexisse, nec illos mersisse, ita vt Indis summam voluptatem adferret.

Lapis Caymanum.

Ex *Nomine Dei, Carthagine, aliisq; continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (* Caymanes *appellant) inueniuntur: ferocißimi sunt, ingenti ore, vt integrum hominem deglutire poßint, multiplici dentium ordine, adeò magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniantur. Viuũt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnumquam in mari, ad fluuiorum ostia: pariunt oua in terra, & suos catulos istic excludunt, testudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura, omnes ictus, etiam minorum tormentorum æneorum, respuit.* Lacerti Caymanes.

Hos *lapides colligunt Indi & Hispani, atque adeò sibi seruant, ad quartanam tollendam vtile remedium: siquidem bini ex eis temporibus vtrimque alligati, in quartanarum paroxysmo, illas tollere, aut earum calorem manifestò infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cuiusdam puellæ quæ quartana laborat, adhibui, & certè febris calorem nonnihil remisisse animaduerti, an verò febrem omnino tollet, ignoro.* Lapidis Caymanum facultates.

GOMARA, Petrus Cieça, Augustinus Carate, qui integram Indiarum historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu Crocodilorum meminerunt; inter quos Petrus Cieça sub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes vrgente fame cum aliis se edisse asserit circa Pauamam, cùm eam regionem primum occupassent. Gomara cap. 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sint. Ingens Lacerti magnitudo.

Lapis Sanguinalis.

Lapis *Sanguinalis ex noua Hispania delatus, Iaspidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis, seu punctis distinctus sanguineis.* Lapis sanguinalis.

Eius facultates.

Ex his lapidibus Indi quaſdam cordium formas, magnas ac paruas conficiunt.

VALET ad fluxum ſanguinis narium, menſium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & ſubinde id facit. Sic eo Indi & noſtri vtuntur.

PERSVASVM habent Indi, imò firmiſſimè credunt, ſi hoc lapide pars ſanguine manans contingatur, ſanguinem ſiſti, ídque verum eſſe experientia probatum eſt. Vtilis eſt etiam ſuſpenſus aut alligatus eidem parti vnde ſanguis effluit, modò carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos, remedium ſenſiſſe, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè geſtando: nec non & menſtruum fluxum ſiſti.

Lapis rimas pedũ curans.

ALIVD lapidis genus eſt, quod rimas in manuum & pedum iuncturis à pituita ſalſa prouenientes, curat: verùm id dumtaxat auditu percepi.

Armadillo.

NVNC ex continenti habemus oßiculum caudæ peregrini animalis, quod veluti teſtis quibuſdam totus integitur pedum tenus, cuius gratia Armadillo vocant Hiſpani, quaſi cataphractum aut armatum dicas, Luſitani Encubertado.

Armadillo.

Encubertado.

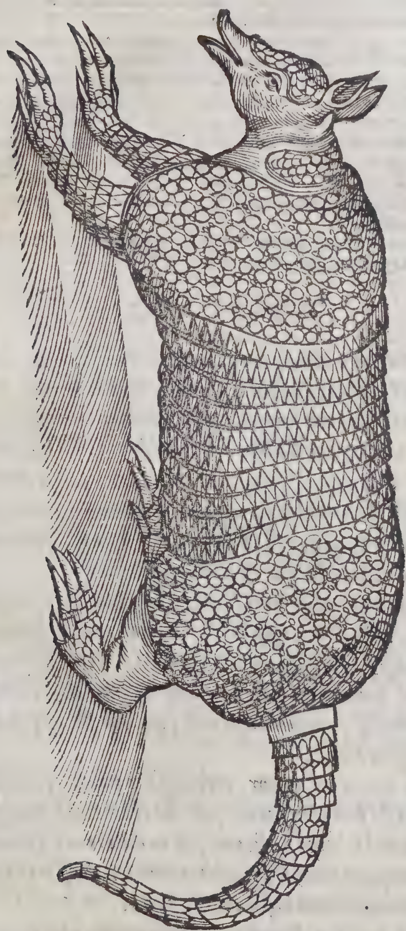
Deſcriptio.

EST porcelli magnitudine, cui roſtrum ſimile habet, cauda oblonga, & craſſa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt Talpa, & terra ſeſe ſuſtentare creditur, quòd foris nihil edere conſpiciatur.

Facultates.

OMNIS facultas conſiſtit in caudæ oßiculo, cuius in tenuiſſimum pulverem redacti pilula, confecta magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius ſedare, & tinnitum etiam, cum exigua ſurditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem ſedari multa experientia comprobatum eſt.

HVIVS

HVIVS animalis meminit Theuetus lib. Singularium, cap. 54. aitque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, boniqúe succi, Et Bellonius lib. Singularium 3. cap. 15.

Tattou.

MEMINIT item Franciscus Gomara in Mexicana historia in hunc modum: Circa Lacunam quæ ex flumine Papaloapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur fele non maius, rostro porcelli, pedibus histricis aut erinacei terrestris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & testa squamata veluti loricatum, intra quam se retrahit testudinis terrestris modo. Similis est hæc tectura panopliæ equorum: sed & cauda, ipsumque caput huiusmodi testis squamatis tecta sunt, auriculis foris eminentibus, eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id est, Cuniculum cucurbitæ.

Aiotochtli.

EIVS etiam descriptionem apud Gesnerum videre licet in Appendice ad Quadrupedum historiam.

Sanguis Draconis.

ATTVLIT ante paucos dies, ex noui orbis continenti, Episcopus Carthaginiensis fructum arboris ex qua manat lachryma illa quam Sanguinem Draconis vocant.

Draconis arboris fructus.

EST autem hic fructus admirandus: nam sublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, vt à peritißimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuis.

Sanguis Draconis cur sic dictus.

AB eo fructu denominationem proculdubio sumpsit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per incisionẽ legitur, quam ex Carthagine Peruana selectißimam aduehunt: vnde veterum & multorum recentiorum inscitia deprehenditur, qui, quid esset sanguis Draconis, aut cur sic appellaretur, omnino ignorarunt.

Draconis historia.

MAGNA est arbor, cortice satis tenui, & qui facilè incidi potest: ea vulnerata, liquor ille effluit, quẽ Sanguinem Draconis in lachryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes seu maßas istic cogatur, quemadmodum resina in Castella.

Facultates.

VTERQVE liquor intro assumptus, alui profluuium sistit, sic

ſiſtit, ſic etiam ventri illitus, aut clyſteribus inditus. Sanguinem vndequaque manantem reprimit. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet eius puluis capitis vertici inſperſus: vulnera recentia glutinat, gingiuas à putrefactione liberat, & dẽtes ſtabilit. Eſt item color Pictoribus maximè expetitus.

TEMPERATVS *eſt, & pauci caloris particeps.*

MEMINI ante paucos annos nobis à Franciſco de Hollebecque Regis Hiſpaniarum Hortulano diligentiſſimo, miſſos fuiſſe quoſdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commiſſis, nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boiſot virum doctiſſimum & rei herbariæ peritiſſimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos Olyſipone conſpexi) ſed ſubſequens hiems abſtulit: Fructus is erat Ceraſij magnitudine aut Oxymirſines, rotũdus, tenui pelle contectus: qua ſublata, oſſeus nucleus conſpiciebatur, qualis eſt in fructu Ruſci: ſed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti figuram referebat, verum rotũdus erat & læuis, &, vt dixi, totus oſſeus. Arboris, quã Olyſipone obſeruaui, & in cuius cortice gũmi ſanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per Hiſpanias obſeruatarum deſcriptione exhibeo. Dragonal.

Gummi ad podagram.

DABAT *mihi idem Epiſcopus, Gummi genus (cuius arborem non poterat deſcribere) ex eodem continenti delatum, quo ſe podagrici iſtic purgant, in hunc modum.* Gummi ad podagram.

ILLIVS *gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, ſtillaticio aquæ liquore noctem integram macerant, poſtridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias ſumunt, neque quidquam cibi ſuperingerunt ante meridiem: eo medicamento purgatur humor, qui podagram creat ſine moleſtia.* Facultates.

INSIPIDVM *eſt & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.*

Fructus dyſentericus.

HISPANVS *quidam adoleſcens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera* Fructus ex Quito.

parte læuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) coniicere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filiæ, quam dysenteria misere afflictari dicebat. Ilico adolescens, eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissimè tritorum puluerem ex stillaticio calicũ rosarum liquore, eo die puellæ hauriendum dedit vespere, tantundem postridie mane, statimq́ sisti cœpit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisiuerim, numquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui.

Cortex ad alui profluuia.

Cortex alui profluuia sistens.

PROFERT *nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guayacan, vti Gentiana amarus, adstrictionis & grati seu aromatici cuiusdam odoris particeps.*

Exhibendi ratio.

MAGNA *est apud Indos æstimatione, vt qui eo vtantur aduersus omnis generis alui profluuia, eius puluerem drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes ex aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obseruaturq́ in reliquis victus ratio, quæ huiusmodi morbo necessaria est.*

EIVS *corticis fragmento donatus sum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis magno successu.*

EX VARIIS nostrarum Indiarum prouinciis, multa purgãtia medicamenta deferuntur, quorum magnæ sunt facultates: de quibus hîc mentionem faciam, vt sint veluti Præfatio quædam in Historiam radicis Mechoacan.

Cassia solutiua.

INSVLÆ *Diuorum Dominici & Ioannis de Portu diuite, tanta quantitate nobis transmittunt Caßiam solutiuam, vt non modò Hispaniæ, sed etiam toti Europæ, atque adeò vniuerso orbi sufficiat: nam & in Orientem, vnde deferri solebat, plures naues ea onustæ vehuntur, quàm Cantabri ferrum mittunt.* Cassia solutiua.

QVÆ *Venetiis ad nos ex India Orientali mitti solebat, cùm immatura collecta esset, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt parum vtilitatis præstaret. Nostra verò ex insulis prædictis, matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeò recens, vt interdum sexagesimo postquam collecta est die, huc perferatur: & quia recens, gratiq; saporis, non tetri, vt quæ ex Oriente deferebatur, facilius vires suas exerit.* Delectus.

BENIGNE *purgat & sine vlla alui perturbatione, bilem præsertim, deinde pituitam, postea quæ in meatibus & intestinis infarcta sunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui ea vtuntur: sanguinem purgat. Vtilis in omni morborum genere, sed maximè renum, & vrinæ, duabus horis ante cœnam sumpta. Defluxionibus prodest, duabus à leui cœna horis. Quotidianus eius vsus est ad pectoris & laterum vitia, eclegmatis modo. Conuenit febrium ardoribus, & sitim extinguit. Aßiduus illius vsus ante prandium aut cœnam, calculi generationem prohibet.* Facultates.

FORIS *cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.*

DOSIS *pulpæ eius est decem drachmarũ, ad sesquiunciam vsque; non exemptæ verò, quatuor vnciarum. Lenit, resoluit, sanguinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem tendens.*

IN *istis insulis primùm coli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.*

❧ NON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalis cassia, cæteris paribus, longè præferenda est.

Fructus ad bilem.

EX *maritimis Nicaragua & Nata (quæ sunt in noui orbis continenti) inuehitur in Hispaniam medicamenti genus purgans, bilem præsertim.*

Fructus bilem euacuãs.

FRVCTVS *est arboris cuiusdam vastæ, castaneis similis, sed calyce læui, non, vt illarum, echinato: eo calyce fructus continetur castaneis non multum absimilis, sed sine cortice, & ferè quadratus, qui in duas partes diuisus est, intercursante medium, & totum deinde ambiente pellicula.*

Facultates.

EDITVR *hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si siccus, eius puluis ex vino aut gallinæ iusculo sumitur; datur etiam tostus, vt minus purget: quocumque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis iis quæ à purgatis obseruari solent, & præparatis prius vt decet humoribus. Illud verò minimè prætereundum est, pelliculam illam exteriorem & internam abiiciendam esse, alioqui grauia symptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculosa alui profluuia. Calidus est in primo gradu.*

Auellanæ purgatrices.

Auellanæ purgatrices.

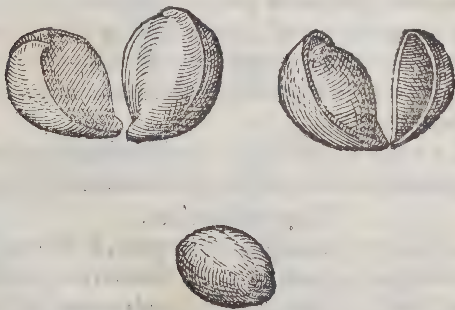
NOVO *orbe primùm inuento, insula diui Dominici quoddam genus Auellanæ misit, qua se Indi familiariter purgabant. Postea Hispani necessitate compulsi, illis etiam purgare se cœperũt, non sine vitæ discrimine. Colore & forma nostris*

ma noſtris Auellanis ſimiles ſunt, putamine tenui, coloris ſpadicei, triangulares, medulla interiore alba & dulci, ſic vt multi, dulcedine illecti, decepti ſint. Auellanarum hiſtoria.

MEDICORVM *vulgus eas* Ben magnum *vocat (nam Ben eſt duorum generum) Paruum autem ciceris magnitudine eſt, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiunt, quo ſibi cæſariem & barbam inungunt deliciarum gratia.* Ben magnũ. Ben paruũ.

VALIDISSIME *pituitam & bilem supernè & infernè purgant. Nonnulli tamen earum vehementiam aſſatione infringebant. Coli doloribus præſens ſunt remedium, flatus diſcutiunt, & clyſteribus iniectæ, mediocriter euacuant.* Facultates.

DOSIS *eſt à dimidia drachma ad drachmam vnam: ſed aſſandæ ſunt. Calidi ſunt temperamenti initio tertij gradus, & ſicci in ſecundo.*

Auellana hæc cum pleriſque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illuſtri viro D. Ioanne de Brancion, rei herbariæ ſtudioſiſſimo, nec vllis parcente ſumptibus, vt ſuum hortum omni peregrinarum plantarum genere excultiſſimum reddat.

Cæterùm Auellanam hanc, cuius iconem hîc exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc ſequitur putamẽ minus ſolidum quàm in vulgaribus Auellanis,

id nucleum

id nucleum continet Auellanæ magnitudine, candidum, solidum, Auellanæ vulgaris aut ilignæ glandis sapore, tenui membrana obductum. Integra nux altera parte sessilis est, & coniunctim binæ nasci videntur, vt interdum castaneæ.

Nuclei pinei purgantes.

Pinei nuclei purgatorij.

TRANSMITTIT *etiam noua Hispania, Pineorum nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imitati sunt plurimi harum regionum.*

Descriptio.

NOSTRIS *pineis similes sunt, nascentes in strobilis magnis, quales sunt Mayzi spicæ muticæ: molliori putamine, & nigriore quàm nostri pinei nuclei, rotundi, intus albi, pingues, & gustu dulces.*

Facultates.

BILEM, *pituitam, & aquas validißimè purgant: & licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem subducunt. Aßi, neque tam valenter, neque cum tam magnis torsionibus purgant. Peculiari quadam facultate crassos humores expellunt.*

QVINQVE *aut sex triti & vino diluti, dantur pro virium robore, præparato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illum obseruare oportet, quæ ab his obseruari solent, quibus purgans medicamentum propinatum est.*

CALIDI *in tertio, & sicci in secundo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.*

Fabæ purgatrices.

Fabæ purgatrices.

FABÆ *purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum nostris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt ceparum tunicula exterior, illas per medium intersecante, quæ cum cortice abiicienda est, alioqui tanta vehementia supernè & infernè purgans, vt in vitæ discrimen sumentem coniiciat. Assandæ deinde sunt, vt illarum acrimonia infringatur, deinde in pulverem comminuendæ.*

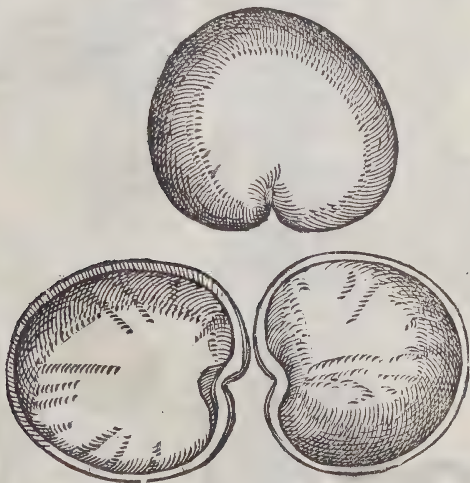
DATVR hic puluis vino aut saccharo exceptus, ad cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur. Sumendi ratio.

APVD Indos hoc medicamentum celebre est ob sumendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituitam, & crassos humores, multo lenius & facilius quàm superiora medicamenta purgant. Facultates.

DANTVR in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.

DOSIS esto assatarum à quaternario numero ad senarium, pluriúmue aut pauciorum, pro ægri viribus.

Aliquot peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine insignitos: sed nullus mihi conspectus est, qui fabæ purgatiuæ nostro auctori descriptæ conueniret, at potius inter Phaseolos, omnes recensendi videbantur.

Prior, cuius hîc iconem exhibemus, orbiculari ferè est forma, sed planus vtrimque & quodammodo puluinatus, digiti vnius crassitie, duorum verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquãtulum cauo, qua videlicet hilus esse solet, & siliquæ, in qua continetur, adhæret: cortex durus & lignosus, læuis, ex rubro nigricans: quod intus continetur al-

netur album, firmum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia phaseolacea: sapore primùm quali sunt omnia ferè legumina, sed illico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiem, quale vulgo pingi solet, imitatur: idcirco à quibusdam Cor Diui Thomæ nuncupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

Alter Phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olysipone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia Americæ prouinciæ delato, admodum recenti, pollicari latitudine, crasso, colore rufescente, magno hilo, & parte extrema veluti sessili: Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui recentes & virentes adhuc tusi & impositi bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro pallescente: ego dumtaxat iuniorem plantam vidi mihi semine natam, quæ foliis Phaseolo vulgari ferè similis erat, nisi quòd minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia, & extremi caules tenui mollique lanugine fuluescente obsiti. Brasiliani Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candicans est, dumtaxat differentes, ex Africæ Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olysipone in monasterio quodam Phaseoli genus vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem, pergulas istic vestiebat opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabræ sunt, breuiores, & duplo latiores quàm nostri vulgaris: fructus est exiguus pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhæret, quæ candida est. Brasilianis frequentem esse audiui, & Lusitanis istic habitantibus Faua braua, id est, fabam siluestrem nuncupari.

Lac Pinipinichi.

IN *omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicitur ex arbusculis Malorum similitudine, Indi* Pinipinichi *vocant: cuius rami recisi, lacteum humorem illico exsudant, aliquantulum densum, & viscosum, cuius tres aut quatuor guttæ sumptæ, validissimè per secessum purgant bilem & aquas.*

Pinipinichi.

Facultates.

BIBITVR *ex vino, aut eius desiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.*

ILLVD *autem peculiare habet, quod si quis, eo sumpto, iusculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, subitò eius operatio infringitur, & cessat.*

SVMPTO *aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus;*

gantibus, somno abstinendum est, & ea obseruanda, quæ ab his qui purgans aliquod medicamentum sumpserunt, obseruari solent.

CALIDVS *& siccus hic liquor in tertio gradu.*

OMNIA *iam enumerata medicamenta valida sunt & perniciosa, quibus vti desitum est, postquam Mechoacan receptũ est, cuius vsus minimè periculosus est. Et ad ipsum, tamquam ad medicamentum præstantissimum confugerunt non solùm nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ. De quo nunc acturi sumus.*

Mechoacan.

MECHOACAN *radix est ante viginti annos primùm reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Cortesius, anno 1524.* Mechoacan.

IAM *vidimus apud Franciscanos huius vrbis nascentem, ex ipsa prouincia Mechoacan naui delatam, multis ramis luxuriantem supra terram expansis, colore cinereo, qui vicinas perticas aut pergulas scandunt, & multiplici nexu amplectuntur, foliis rotundis, in mucronem desinentibus, secundum pediculum amplis, fibrosis, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu coriandri sicci magnitudine, racematim cohærente, qui Septembri maturescit: radice crassa, vitis albæ seu Bryoniæ modo, vt non defuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltem ei congenerem: sed multum differunt, nam Bryoniæ radix viridis & sicca admodum acris est: Mechoacan verò insipida & sine acrimonia.* Forma.

MILII *semine obruta seruatur hæc radix, aut lino picato seu resinato inuoluta.*

CÆTERVM *nunc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natum circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vsu est, ob eius mirabiles effectus) longè* Mechoacã ñ alterum.

præstãtius eo quod ex noua Hispania adferri cõsueuit: cuius flos, semẽ & ramuli etiam allati sunt. Erat verò is flos quasi mali aureæ, quinque foliis constans maioribus, è cuius vmbilico protuberat calyx siue vesicula quædam auellanæ magnitudine, membrana constans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuissima pellicula secretas diuiditur, & in singulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu insipido continebantur, quæ molli & spongiosa terra excepta, commodè nascuntur.

Forma.

Ex huius radice fit conserua varij generis, Cydoniorum modo, sed etiam Gelatina ex sacchara & illius succo, quæ in deliciis esse possunt: nam vt radix est insipida, facilè saccharum recipit, quocumque tandem modo paretur.

Molesta non est huius radicis sumptio, quia nullius mali saporis est particeps, ideóque pueris, senibus aliisq; qui cætera medicamenta respuunt, vtilis est.

Facultates.

Pitvitam præsertim & aquas educit. Icterum, cephalæam, strumas, & epilepsiam curat, veteresq; defluxiones sistit, articulorum, coli & renum doloribus vtilis est. Conuenit etiam vteri doloribus, asthmati, tussi veteri, febribus & lue venerea vexatis.

Exhibendi ratio.

Hvivs autem radicis sumendæ ratio talis est. Purgato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missione, & diæta, pro medici iudicio; huius radicis leuiter contusæ puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi, anisi, aut cinnamomi (si quis vinum non fert) summo mane propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupo nouem infusionum. Dimidia post sumptum hoc medicamentum horà somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt. Facta purgatione, datur iusculum, & paulo pòst cibus, qualis his dari solet qui sese purgant.

Puluis.

Fivnt

FIVNT *nonnumquam ex eodem puluere catapotia coriandri ficci magnitudine.* Catapotia.

IN *manu autē est Medici,* * *aut eius qui sumpserit, eam humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam sumpto pauxillo iusculo, aut alia re, eius operatio ilico cessat.*

MITTIT *nobis Promontorium D. Helenæ, quod in eodem quo Nicaragua tractu est, aliud Mechoacan genus siluestrius, quod grauia Symptomata excitat, vt vomitus immodicos, tormina, & alui profluuia, quam ob causam Scammonea nuncupatur: sed nemo (periculo semel facto) vtitur. Simile est alteri cum folio, tum sarmentis, tum radice, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimoniæ nonnihil habet.* Mechoacan siluestris.

Missa sunt nobis ex Hispaniis ante paucos annos duo seminis Mechoacan genera, vnum breui calyculo siue siliqua, semineque nigro, quale est Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum calyculo, & semine rufo, & quàm superius longiore, teneriore que: Vtriusque siliqua parte interiore lanuginosa est.

Ex vtriusque semine natæ sunt nobis, & aliquot aliis rei herbariæ studiosis plantæ, quas subsequentis hiemis iniuria sustulit. Prodibant Scammonij aut Conuoluoli modo, deinde multis sarmentis proxima pedamenta scandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris, sed tenerioribus & colore magis fuluescente.

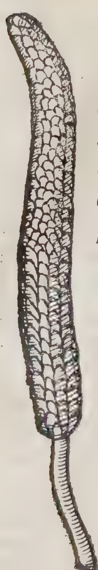
* Negat Ioan. Fragosus Regis Catholici Medicus, iusculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam sisti aut infringi, & quotidiana experientia id se obseruasse ait, eandemque nostri Auctoris in Pinipinichi opinionem reprobat.

Meminit Petrus Cieça parte prima Peruanæ historiæ, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam radices digiti crassitudine inter arbores, quarum si fragmentum brachiali longitudine aquæ sextario per noctem maceretur in vase aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte absumet. Ex ea quæ supererit aqua, qui tres vncias sumpserit, adeò benignè purgabitur, & sine molestia, vti si Rhabarbaro purgatus esset, & aliquoties periculum fecisse scribit magno purgatorum commodo. Radix Quimbaya.

Piper.

TOTO *Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus est vsus Piperis cuiusdam oblongi, quod maiore acrimonia præditum est Orientali, magisque aromaticum, & iucundiore odore spirat, quàm*

Axi. Capsicum.

Axi seu Capsicum; quinetiam præfertur Piperi nigro, cùm saporis tum suauitatis causa.

Forma.

ALTÆ *cuiusdam plantæ fructus est oblõgus, craßitie quidem funiculi, at dimidij pedis longitudine, constans veluti multis granulis, circa pediculum oblongum continuo & coniuncto ordine dispositis, seminis plantaginis modo. quibus ademptis, pediculus nudus conspicitur. Recens viridis est, sole maturescit & nigrescit.* Calidum est *tertio gradu.*

NEC *prætermittendum est* Piper *ex* Indiis *nostris missum, quandoquidem non modò in medicum vsum receptum est, sed planta est excellentißima, & toti Hispaniæ notißima: nam nullus est hortus, in quo non seratur ob fructus pulchritudinem. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excrescentem.*

Capsici historia.

FOLIO *est viridi, ocymo latifolio simili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuersæ formæ, oblongus, rotundus, Melopeponis forma, aut cerasiorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratißimo.*

PARTICVLATIM *concisum & iusculo maceratum, meliorem saporem eduliis conciliat, quàm* Piper *vulgare, ideoq; eius vsus est in omnibus in quibus aromata ex* Maluccis *insulis &* Calecutio *delata cõmendantur, in eo solùm differens, quòd illa multis aureis emuntur, hoc sola satione adquiritur: nam in vna planta colligũtur aromata in totius anni vsum, minore dispendio, & maiore commodo.*

Facultates.

FLATVS *discutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefacitq; & roborat partes internas.* Caliditatis & *siccitatis in quarto ferè gradu particeps.*

Capsicum hoc, seu Piper Indicum (Americum potius) diligentissimè colitur tota Castella cùm ab hortulanis, tum à mulieribus in fenestris ædium suarum. Etenim eo vtuntur per totum annum cum vi-

gente tum ficco, pro condimento & pipere. Spectatur varia (vt noster auctor ait) forma: sed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flauescente, in Lusitania, monasterio quodam circa Olysiponem.

Aliud Capsici genus obseruaui in nonnullis Lusitaniæ locis, fruticosum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortensis Solani ferè, aliquantulum angustioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortensis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi, deinde nigricāte, vbi maturuit, rubro, continente multa semina latiuscula alterius Capsici modo, tam feruidi gustus, vt fauces aliquot dies incendat gustatum. Floret, & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hieme. Illi vocant Pimienta de Bresil, hoc est, Piper Brasilianum, in qua prouincia abundanter nasci, multiplicique in vsu esse intelligo.

Ceuadilla.

PERLATA *sunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hispania noua, semina cuiusdam plantæ* Ceuadilla *istic vocatæ, id est, Hordeolum, à similitudine quam cum nostro hordeo habet in spica & vaginulis, quibus semen includitur, sed minus eo, lini semine neutiquam maius, & longè aliis facultatibus præditum. Etenim numquā auditum est plantam aliquam adeò vrente, & caustica vi præditam; sic, vt vbi cauterium necessarium est in gangrænis, & putridis impurisque vlceribus eosdem præbeat effectus, quos non modò sublimatum, sed ignis etiam præstare posset: etenim vermes in vlceribus necat, putridáque vlcera expurgat puluis eius sensim iis inspersus, maiore minoréue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præseruatiuis, quæ in huiusmodi remediis vsurpari solent. Itaque, cùm eius facultates infringere volunt, puluerem stillaticio rosarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq́ue aut ellychnium eo intinctum vlceribus & gangrænis imponunt: deinde sarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.*

Ceuadilla.

Facultates.

EADEM *ratione vsurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerumque infestantur.*

CALIDVM *est hoc semen in quarto gradu, eóque etiam amplius, si plures sint gradus.*

Sulphur viuum.

Sulphur Quitense.

MITTIT *nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præstantißimum, vt vitrum transſlucidum, colore auri ſincerrimi, cuius fragmẽtum puſillum lucernæ adpoſitum, odorem maximum Sulphuris eiaculatur fumo viridi permiſtum: & antequàm incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet.*

Facultates.

HVIVS *puluis vino diſſolutus, & per aliquot dies faciei veſpere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, roſaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum oui luteo ſumptus, coli doloribus, nephritidi, neruorumq́; contractionibus & ictero vtilis eſt. Calidum et ſiccum eſt hoc ſulphur ſummo exceſſu.*

Sulphur Nicaraguanũ.

EX *Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, denſum, & expers tranſparentiæ, nihilq́; cum alio commune habens præter odorem.*

Ad Eryſipelas.

Medicamẽtum ad ignẽ ſacrum.

NOBILIS *ille qui Piper longum mihi dedit iam antè deſcriptum, Peruana Carthagine attulerat placentã quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidã, tametſi bis mille ferè milliaribus allata eſſet. Eius pauxillum me præſente diſſoluit aquæ roſaceæ ſtillaticio liquore, & eo faciem filij ſui, qui eryſipelate laborabat, illiuit: poſtridie ſimili liquore calente faciem illius abluit: facies adeò integra & ſana reddita eſt, atque ſi eryſipelate non laboraſſet.*

CONFECTAM *verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis educant, deinde iam pingues fictili coquunt, eos deſpumando: colatos deinde rurſus decoquunt, donec ad vnguenti conſiſtentiam aut etiam denſiorem reduxerint.*

Carlo Sancto.

ANTE *triennium ex Mechoacan prouincia delata eſt quædam*

quædam radix Carlo Sancto *dicta, cuius insignes facultates prædicant.* Carlo sancto.

NOSTRO *lupulo similis est, & perticis se conuoluit illius more; quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert. Radix crasso capite est, ex quo aliæ radices oriuntur digiti maioris craßitudine, colore candicante: cortex qui facilè separatur, cuiusq; vsus est odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radicis cortice spoliatus, multis quasi filuris seu tabellis tenuißimis constare conspicitur, quæ sigillatim separari possunt.* Descriptio.

NASCITVR *temperatißimis prouinciæ Mechoacan locis, solo neque nimium sicco, neque humido.* Calida *& sicca initio secundi gradus.* Natales.

RADICIS *cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliósque humores ex capite elicit, eámque ob causam rheumatismos & capitis dolores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è stomacho expellens, sed illius decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eúmque roborat: purgationem tamen præcedere necesse est.* Facultates.

IDEM *commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilit, eósque à scabritia & corruptione liberat, orísque halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.*

PVLVERIS *eius exigua quantitas ex vino albo, aut adianti, canellæue decocto sumptus, vuluam obstructionibus liberat, mensesq; prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialthææ inuncto.*

CORDIS *affectibus, iis præsertim qui ex vteri sym-*

pathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt antè, sumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum.

Carlo sancto decoctũ.

R ADICIS *minutim concisæ drachmæ duæ in aquæ sextario & dimidio coquũtur ad dimidias, corticis citri in puluerem redacti drachmæ quatuor, pulueris Canellæ drachmæ duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Istius decocti sex vnciæ singulis diebus mane addito sacchare propinantur, purgato tamen prius vt decet corpore.*

H VNC *puluerem, & decoctũ nonnulli in morbi gallici affectibus, atq. etiam Epilepsia cõmendant. Alterum experiri nõ admodum necesse est, quòd multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis qui vigesimum quintum ætatis annum nondum excessêre: nam Epilepsiam in adultis tollere, non est verisimile.*

Radix S. Helenæ.

Radix D. Helenæ, & eius historia.

E X *portu S. Helenæ, qui est in prouincia Florida, adferũtur radices quædam prælongæ, sed nodosæ admodum, pollicari craßitudine, foris nigræ, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt precariæ sphærulæ, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, duriq; & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terrã diffundit, foliaq; ampla & viridia admodum profert.*

Natales.

N ASCITVR *locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.*

Facultates.

H AS *radices Indi lapidibus conterunt, totumq; corpus sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant.*

I LLIVS *puluis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & nephritide commendatur.*

V T ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

M ISSA *nobis est ex Hispania noua plantula quædam*

candicans

candicans (sed sine radice) Indis Guacatane *nuncupata, nostro Polio montano haud absimilis, sed inodora, quæ an florem aut semen proferat, ignoro.* Guacatane.

AD *hæmorrhoides commendatur hac ratione. Eius plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ puluere insperguntur.* Facultates.

DOLORES *ex frigore & flatibus ortos, in quacumque corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuissimo huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam ilico adhærebit Cerati modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.*

EIVS *puluis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat & ad cicatricem perducit.*

MISSÆ *item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnius ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.*

ALTERA, *quæ partus mortuos, secundasq́; morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.*

TERTIAM, *si (cùm maximè viget) quispiã colligere volens dumtaxat contingat, ilico flaccescit & procumbit.*

QVARTA *per solum diffusa est & expansa: si quis tamẽ eã attingat, statim cõtrahitur: vt brassica murciana.*

HELLEBORVS *item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.*

MVLTA *præterea alia medicamenta in Indiis nostris inueniuntur, insignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (vt iis vti possimus) innotescent: vt ex eorum quæ hactenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vsu curati sunt.*

QVÆ *omnia meæ diligentiæ accepta ferre oportet, & primæ huius meæ historiæ parti, quæ per vniuersum orbem*

admodum

admodum celebris fuit, ob medicamentorum quæ in ea continentur descriptionem.

E T *vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, subiicere hic libet Epistolam ad me scriptam ex Peruana vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezaares, Orientalibus haud inferiores viribus: de quibus Deo volente in tertia parte agemus.*

Epiſtola ad D.Nicolaum Monardis.

N O N *dubium est Clarißime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq́; militiam in his regionibus secutum, ad te scribere de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verùm animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero tu es, ob libri tui lectionem, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorúmque facultatibus euulgasti, & laudem quam eo libro hîc consecutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non poßim vtilitatem quam hîc attulit tuus iste liber, cùm ex eo rationem consecuti simus, qua medicamentis vtendum sit, ex quibus sine methodo antè vsurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.*

I A M *sunt plures quàm viginti octo anni, quòd militiam sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inscitiam, quibus publica vtilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed vt quæstui dumtaxat seruiant.*

Animal lapidem Bezar gignens.

F O R M A M *animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentiùs perpensa, animalium*

genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis hircis (nisi quòd cornibus orbũ est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum æneorum ictu adsequi possimus.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex his quæ dixi animalibus confecimus; cumq́ eorum causâ venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus; quo factum est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea ruminatas in ventriculum traiiciant. Ibi puerum illico interficere voluerunt Indi, quòd nobis id indicasset; eum tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, &, vt intelleximus, sacrificarunt. Indi eos lapides magno habent in pretio, eosq́ in Idolorum suorum delubris, quæ Guacas vocant, & alia etiam pretiosissima quæque offerre solent, veluti aurum, argẽtum, gemmas, monilia, animalia, & pueros. Guacas.

ILLVD autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Marañon, Animal Bezaares lapides gignens in solis Peruanis montibus.

rañon, Floridam; & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraui; attamen nusquam hæc animalia conspexi, quàm in solis huius regni Peru montibus.

Faculrates. E GO *qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intro sumptos, aut foris impositos mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum puluerem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilissimè inspergi. In summa hũc lapidem alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos, quorum plerique, post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verùm si toxico recenti illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.*

E X *animalis igitur quod primum secuimus bursula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati videntur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in bursulam illam congeruntur. Secuimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.*

OBSERVANDVM *autem est, sola quæ pascũtur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, vt herbas minus salubres depascuntur, sic etiam lapides eorum, tametsi vtiles, iis viribus non pollent, quibus ij præditi sunt qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.*

COEPIMVS *iis vti eo ordine quem in tuo libro docuisti, & aduersus eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset referre. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modò Hispani, sed etiam vniuersus orbis. Quantum ad me attinet, vt*

net, vt aliquam animi gratitudinem ostendam pro beneficio accepto, opera Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidib. mitto: si eò peruenerint, eos in multis morbis experiri poteris. Eiusdem opera, an eos acceperis mihi significare poteris; etiam, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui sum obseruantißimus.

NVNC capsulam accipies in qua Phaseoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo serendum erit, ne frigore lædatur. Planta est fabæ similis, minor tamen, fructū in siliquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides sapiūt) cum sale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & sine molestia hydropicorum aquas euacuant: eosdem effectus præbēt sicci triti & ex vino sumpti: sed cibum paratum habere conuenit; quia si validius quàm necesse sit, purgent, cibo sumpto earum vehementia ilico infringetur. Phaseolus Peruanus.

[Ex Hispaniis missum fuit Imp. Maximiliano II. felicis. memoriæ, anno ante quàm nobis adimeretur, Phaseoli genus, colore Macounæ simili, sed planiore longioreque forma, & hilo non admodum magno. Huic nomen adscriptum erat *Haba de India*, id est Faba Indica: fortè id erit quod hoc loco ab Auctore describitur.]

PLANTAM etiam quandam hîc in planis nascentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: siquidem eius decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis phlegmonibus, aliisq; vitiis auxilio est: manducata, multam pituitam educit, ideóque morbis superioribus, & capitis doloribus vtilis. Denominationem à me sumpsit hæc plāta, quòd mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, vt vtantur, consulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus. Planta gramini similis.

FRVCTVM item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac prouincia nascitur, Ilicis magnitudine, cortice Cerri ægylopis simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati stabi- Molle, cuius antè mentionem feci, describere videtur.

cati stabiliuntur, gingiuæ abscedentes sanantur. Foliorum *decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulueri corticis illis insperso impositi, curationem eorum accelerant, & humorum eò defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiũxi, suffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplastris vtilis.*

EX *eius fructu salutiferam admodum potionem* Indi *conficiunt. Eum istic seri & nasci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita est hæc arbor facultates, tum etiam quia nouum arboris genus est, & omni tempore odoratum.*

Fructus vlceratius.

INDVS *quidam Aethiopissam meum mancipium, malignis vlceribus & inueteratis vexatam, puluere cuiusdam fructus iis insperso, ea mundauit, exesa putrida illa carne, deinde eundem puluerẽ cum ellychnio vlceribus sanis imposuit ad carnem generandam, vlcúsque ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, sic vt eo vulgariter vescantur, magnitudine Aßyrij mali, nucem Persicæ mali nuci similem continens, cuius concrematæ puluis ad ea quæ nunc enumeraui, vtilis est.* Illud *verò admiratione non caret, nucleum qui hac nuce continetur, adeò noxium esse, & deleteria facultate præditum, vt seu vir, siue animal eo vescatur, præsentaneam mortem sibi moliatur, cui nullo remedio occurri potest, tamquam sublimatum aut corrodens aliud medicamentum sumpsisset.*

Planta sanguineos sudores excitans.

IN *vrbe Posto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, solo cuiusdam plantæ succo artubus & parti affectæ illito. Aegros deinde stragulis egregiè tegebat ad sudorem prouocandum: sudor è partibus illitis emanans, merus sanguis erat, quem lineis pannis abstergebat; atque ita in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis intereà cibis eos alens. Eo remedio multi*

morbi de-

morbi deplorati curabantur, imo ægri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonstraret.

ARBOR *quædam hîc inuenitur materie spongiosa, ex qua Indi numquam ignem struent, tametsi quis illis mortis periculũ minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammam siue ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.* Arbor venereos stimulos domans

TVMORES *in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hic curantur herba quadam* Centella *nuncupata: siquidem ea trita, tumoribusq́ imposita, ilico pustulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino resoluatur. Sæpius istas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hispanos eis vti vidi.* Centella, & eius facultates.

ANNO *1558. in vrbe D. Iacobi, quæ est in prouincia Chile, quidam Indi captiui suras sibi amputarunt, & eas assas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam plantæ folia vulneribus imponentes, ilico sanguinẽ sistebant.*

HERBÆ *& arbores Hispanicis similes, admodum paucæ hîc inueniuntur, quia solum eas non alit. In Hispania noua (cùm primum in nostram potestatem redacta est) multæ arbores & plantæ Castellanis similes inuentæ sunt, tum etiam aues & quadrupedes.*

INVENIVNTVR *hîc Colubri humana magnitudine, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali citrij magnitudine, admodum virulẽti. Buffones pluit Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, vt & plerasque alias immunditias.* Colubri. Aranei. Buffones.

PROXIMIS *huic continenti insulis, tam multi, tantiq́ vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob custodũ, qui Aethiopes sunt plerumque, negligentiam.* Vultures.

VNA *verò res me in admirationem rapit, vaccas in*

montibus educatas, si in plana deducãtur, omnes emori. Est mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illæ aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt, vt ne vna quidem intra mensem ei viua relicta sit: omnes autem trementes & tabescentes moriebantur. Adferebant nonnulli causam naturalem, cùm in montibus frigidissimis, vbi singulis diebus pluit, educatæ essent, calorem illum planitiei, in quam nullæ vnquam pluuiæ decidũt, ferre non potuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum est, quòd in planitie illæ, quæ octo dumtaxat miliaribus ad montes vsque patet, in longitudinem verò plus mille miliaribus porrigitur, nunquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.

SVPERIORE Octobri venit ad nos affinis meus Alphonsus Garçias, strennuus miles, qui se verum Alexipharmacũ inuenisse ait aduersus perniciosum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim ferina & humana victitant,) deguntq; à Charças ad Chile vsque Peruanas prouincias.

Planta quæ est alexipharmacum

EST verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hispanicæ haud absimilibus, quæ trita & vulneribus imposita, venenũ extinguit, & à symptomatis illis liberat quæ toxicum generare solet. Pro magno thesauro æstimant Hispani, eam plantam se inuenisse, quoniam illius præsidio tuti, hostes suos Indos non ita metuent, qui dũtaxat illis formidabiles erant, toxici illius præsentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

NASCITVR autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametsi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

HÆC

HÆC *omnia eò ſcripſi, vt cõſideres apud te, quàm multæ plantæ his ſimiles in noſtris Indiis naſcantur, quæ nobis ignotæ ſunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamſi nos morientes videant, aut in carcerem coniiciantur: quòd ſi quædam ex prædictis, & aliæ nonnullæ nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti ſumus, quæ Hiſpanis, libidinis gratia, ſeſe commiſcentes, omnia quæ ſciunt aperiunt.*

VERVM *prolixior eſſe nolo, quòd ignorem an hæc epiſtola ad te peruentura ſit: quam ſi perueniſſe intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hîc naſcentibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeò ſtudioſus. E Lima in Peru ad 26. Decembris 1568.*

Tui ſtudioſiſsimus

Petrus de Oſma & Xarayzeio.

TAMETSI *mihi ignotus ſit qui has ad me dedit; videtur tamen naturalium rerum ſtudioſus, ideoq́ mihi amplectendus. Nam vt militis munus eſt, perpetuò in armis verſari, ſanguinem profundere, & alia militaria munia exercere; laudandus eſt qui plantarum cognitionem, earumq́ facultates inquirit. In quo Dioſcoridem imitari videtur, qui cùm militaret in exercitu Antonij & Cleopatræ, quocumque tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia prætere a Naturæ miracula inquirebat, ex quibus ſex illos libros qui toto orbe celebrantur, compoſuit, vt maiorem laudem ſcribẽdo ſit conſecutus, quàm ſi bellica virtute multas vrbes ſub imperium ſuum ſubegiſſet. Itaque multũ huic viro debeo, cùm propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me miſit gratia, mihi certè gratiſſima. Illi ſcribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.*

Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.

PLANTARVM *quas ad me misit, facultates experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapides Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiúsque infrigidare, quàm calefacere videtur. Fabæ magnitudine plerumque sunt: inueniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego vnum comminui, eiusq́ pulueren adolescenti, quem venenum hausisse dicebant, propinaui, &, nescio an huius pulueris, aliorúmue medicamentorum beneficio, sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historiæ medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebuntur, quæ magnam omnibus oblectationem adferet, & præsertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.*

QVIDQVID *verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.*

ILLVD *verò animaduertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.*

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS

IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt: auctore D. Nicolao Monardis.

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 10.*versu* 29, infarcti 13.31, imitationem 25.3, rapi cupit, tum è 4. quæ app. pronunciatarum. 35.30: Febribus 38. 28, consumptionem, 51, 32, Panamam.

Londini emi anno 1579. in Mercatorum porticu de Gallo nauclero Phaseoli genus, quod è Brasiliana Noui orbis prouincia aduectum asserebat. Nostro vulgari maior est is Phaseolus latiorque, nec minus colore variat: etenim nunc flauus est, aut omnino niueus, modò ater, aut purpureus, aut albis purpureisque maculis distinctus. De simili planta natum referebat, qualis Europæa est, nostrumque saporis gratia & bonitate longè superare, si eodem modo decoquatur.

Eius iconem ad viuum expressam, in Herbariæ rei studiosorum gratiam ad huius libelli calcem (quoniam suo loco inseri non potuit) reponendam curauimus. Pertinet verò ad finem Annotationum in cap. de Fabis purgat.

